

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

Učitelské ústavy v Českých Budějovicích od vzniku ČSR do roku 1946

Teacher training colleges
in České Budějovice from the beginning
of Czechoslovak Republic to 1946

Vypracovala: Bc. Zuzana Hrušková
Vedoucí práce: Mgr. Margareta Garabiková Pártlová, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 2020

.....
Bc. Zuzana Hrušková

Poděkování

Tímto bych chtěla velmi poděkovat mé vedoucí práce Mgr. Margaretě Garabikové Pártlové, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při psaní této diplomové práce, za cenné rady a podporu. Mé velké poděkování patří také panu prof. PhDr. Václavu Bokovi, CSc. za pomoc při překladu německé kroniky učitelského ústavu. Dále bych chtěla poděkovat zaměstnancům ze státního okresního archivu v Českých Budějovicích za pomoc při hledání archivních pramenů učitelských ústavů a Kongregaci sester Nejsvětější Svátosti za poskytnutí kroniky ke studiu. Současně bych také chtěla poděkovat své rodině za podporu při mém studiu.

Anotace

Předložená diplomová práce se zabývá učitelskými ústavami v Českých Budějovicích v letech 1918–1946. Tato práce se dělí na teoretickou a praktickou část. Teoretická část popisuje historickou dobu zkoumaného období, dějiny školství a historii vzdělávání učitelů. V této době se v Českých Budějovicích nacházely čtyři učitelské ústavy zaměřené na všeobecné vzdělávání: český učitelský ústav, německý učitelský ústav, ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti a ženský učitelský ústav Kongregace Školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa. V této práci jsou popsány jednotlivé učitelské ústavy, kdy vznikly, kde se nacházely a jak ve zkoumaném období fungovaly. Z historie učitelského ústavu v domě U Sv. Josefa se nedochovaly kroniky ani výkazy, proto se k tomuto ústavu nenachází tolik informací. V praktické části se diplomová práce zaměřuje na porovnání průběhu běžného školního roku na učitelských ústavech a také na průběh školních let 1918/1919 a 1938/1939. Z historického hlediska jsou to důležité mezníky v dějinách a práce popisuje, zda se tyto události na ústavech nějak projevíly. Dále jsou uvedeny počty studentů a studentek na učitelských ústavech ze zkoumaného období. Údaje jsou u každého učitelského ústavu graficky znázorněny a blíže popsány. Poté jsou informace shrnuty, porovnány vzájemně a graficky znázorněny.

Klíčová slova: učitelský ústav, vzdělávání učitelů, dějiny školství, 1918–1946, České Budějovice

Abstract

This thesis aims to describe teacher training colleges in České Budějovice between the years 1918 and 1946. The work is divided into two parts, namely the theoretical and empirical part. The former describes the historical period as well as the history of education and teacher education. At that time there were four teacher training colleges focused on general education in České Budějovice: czech teacher training college, a german teacher training college, Teacher training college for Women by Congregation of the sisters of the Blessed Sacrament and Teacher training college for Women by Congregation of School Sisters de Notre Dame in the house called U Sv. Josefa. Each institution is presented, including the information about its establishment, location and system of education. There are no chronicles or reports preserved from the Teacher training college for Women by Congregation of School sisters de Notre Dame in the house called U. Sv. Josefa, therefore, there is not much information available. The empirical part of the thesis is concerned with the comparison of a typical school year at each institution. Additionally, it focuses on the school years 1918/1919 and 1938/1939, which are critical milestones for the history of Czechoslovakia. The numbers of male and female students are presented during the given period. All the data is summarized, compared and shown graphically.

Key Words: teacher training college, teacher education, history of education, 1918–1946, České Budějovice

Obsah

1	Úvod.....	9
1.1	Téma diplomové práce.....	9
1.2	Hodnocení pramenů a literatury.....	10
1.3	Zaměření diplomové práce a metody zpracování.....	11
2	Historický kontext v Českých zemích v letech 1918–1946.....	12
3	Dějiny školství v letech 1869–1946.....	13
3.1	Velký školský zákon z roku 1869.....	13
3.1.1	Zavedení školy obecné a měšťanské.....	13
3.1.2	Zavedení učitelských ústavů.....	14
3.2	Malý školský zákon z roku 1922.....	16
3.3	Školství za II. světové války a Říšské zákony.....	17
3.4	Školství po II. světové válce a dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše.....	18
4	Vzdělávání učitelů v letech 1869–1946.....	19
4.1	Vzdělávání učitelů pro obecné a měšťanské školy.....	19
4.2	Vzdělávání učitelů pro střední školy.....	20
4.3	Boj o vysokoškolské vzdělání.....	21
4.4	Škola vysokých studií pedagogických.....	22
4.5	Vznik pedagogických fakult.....	23
5	Historie učitelských ústavů v jižních Čechách.....	24
5.1	Vznik a vývoj učitelských ústavů.....	24
5.1.1	Cvičná škola.....	26
5.1.2	Odborné učitelské ústavy.....	27
5.2	Konec učitelských ústavů.....	27
5.3	Studium na učitelském ústavu.....	28
5.3.1	Praxe v rámci učitelského ústavu.....	29
5.3.2	Zakončení studia.....	29
6	Učitelské ústavy v Českých Budějovicích.....	31
6.1	Československý státní koedukační ústav učitelský v Českých Budějovicích.....	32
6.1.1	Začátky učitelského ústavu.....	32

6.1.2	Změny v rámci fungování učitelského ústavu 1919–1937	35
6.1.3	Události v letech 1919–1937.....	36
6.1.4	Období 1938–1945.....	37
6.1.5	Poslední etapa učitelského ústavu 1945–1948.....	38
6.2	Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích ...	39
6.2.1	Začátky učitelského ústavu	39
6.2.2	Změny v rámci fungování učitelského ústavu	40
6.2.3	Poslední etapa učitelského ústavu 1939–1945.....	41
6.3	Ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti.....	42
6.3.1	Začátky učitelského ústavu	42
6.3.2	Fungování učitelského ústavu v letech 1915–1941	43
6.3.3	Události v letech 1918–1941.....	44
6.3.4	Konec učitelského ústavu.....	45
6.4	Ženský učitelský ústav Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa	45
7	Metodologie výzkumu.....	46
7.1	Cíl výzkumu	46
7.2	Výzkumný problém.....	46
7.3	Výzkumné otázky.....	46
7.4	Výzkumný vzorek	47
7.5	Výzkumný design.....	48
8	Výsledky výzkumného šetření	49
8.1	Běžný školní rok na učitelských ústavech	49
8.1.1	Průběh školního roku na českém učitelském ústavu.....	49
8.1.2	Průběh školního roku na německém učitelském ústavu	51
8.1.3	Průběh školního roku na ženském učitelském ústavu.....	52
8.1.4	Porovnání běžného školního roku na ústavech	53
8.2	Školní rok 1918/1919.....	54
8.2.1	Školní rok 1918/1919 na českém učitelském ústavu	54
8.2.2	Školní rok 1918/1919 na německém učitelském ústavu.....	56
8.2.3	Školní rok 1918/1919 na ženském učitelském ústavu	57
8.2.4	Porovnání školního roku 1918/1919 na ústavech	59
8.3	Školní rok 1938/1939.....	61

8.3.1	Školní rok 1938/1939 na českém učitelském ústavu	61
8.3.2	Školní rok 1938/1939 na ženském učitelském ústavu	64
8.3.3	Porovnání školního roku 1938/1939 na ústavech	65
8.4	Počty studentů a studentek na jednotlivých ústavech	67
8.4.1	Studenti a studentky na českém učitelském ústavu.....	68
8.4.2	Studenti a studentky na německém učitelském ústavu	70
8.4.3	Studentky na ženském učitelském ústavu	72
8.4.4	Porovnání celkového počtu studentů a studentek všech ústavů.....	73
9	Diskuze.....	76
10	Závěr.....	80
11	Seznam pramenů a informačních zdrojů	82
	Archivní prameny	82
	Použité informační zdroje	83
12	Přílohy	87

1 Úvod

1.1 Téma diplomové práce

K vypracování diplomové práce jsem si zvolila téma historických ústavů v Českých Budějovicích. Zajímají mě historická témata a o to víc, když se jedná o historii pedagogiky a vzdělávacího systému. Proto jsem zvolila toto nezpracované téma porovnání učitelských ústavů v Českých Budějovicích.

Učitelské ústavy byly nedílnou součástí vzdělávacího systému od druhé poloviny 19. století. Stalo se tak vydáním říšského zákona v roce 1869 zvaného Hasnerův zákon. Tento školský zákon 14/5 1869 č. 62 ř. z. (Sbírka zákonů Rakousko-Uhersko, 1886, s. 42) určoval zřizování učitelských ústavů, ale také pravidla vyučování, povinnou školní docházku nebo státní dohled nad veškerou výukou. Kromě náboženských předmětů, které spravovala církvev.

Kdo se chtěl stát učitelem obecné nebo měšťanské školy, musel tzv. učitelák navštěvovat. Učitelské ústavy fungovaly za dob Rakouska-Uherska a Československé republiky. Vznik Československé republiky patří k těm příjemnějším událostem, které učitelské ústavy během své existence zažily a náležitě oslavily. Musely však také obstát v období obou světových válek, což byly nelehké časy. Za první světové války byli jedinci z řad kantorů a studentů posíláni do vojenské služby. Za druhé světové války v době okupace byli zas někteří posíláni do pracovních nebo koncentračních táborů. To vše a mnohem více musely učitelské ústavy ustát a nadále vzdělávat budoucí učitele.

V Českých Budějovicích se nacházely v období 1918–1946 celkem čtyři učitelské ústavy zaměřující se na všeobecné vzdělávání. *Československý státní koedukační ústav učitelský*, *Německý státní koedukovaný učitelský ústav*, *ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti* a *ženský učitelský ústav Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa*. Učitelské ústavy byly tak důležitou součástí vzdělávání učitelů v Českých Budějovicích.

Ačkoliv se k jednotlivým učitelským ústavům v Českých Budějovicích dočteme v diplomových nebo disertačních pracích, jejich ucelený detailnější přehled nebo porovnání doposud chybělo. Proto mi přišlo důležité zpracovat právě toto téma.

1.2 Hodnocení pramenů a literatury

Velkou část informací k českému a německému učitelskému ústavu mi poskytl Státní okresní archiv v Českých Budějovicích. Důležitým materiálem pro mě byly především dochované ručně psané kroniky z učitelských ústavů. U českého učitelského ústavu byla uvedena celá historie ústavu od vzniku až po jeho uzavření. K německému učitelskému ústavu jsou k dispozici kroniky z let 1868–1940. Mě zajímal především vznik učitelských ústavu, změny v rámci působení ústavu a poté školní roky a jejich průběh. Ve Státním okresním archivu jsem také využila informace o počtu studentů a studentek z výkazů školních let v období 1918–1946.

Kronika k ženskému učitelskému ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti se nachází přímo v kongregaci. Využila jsem tak studium kroniky z let 1903–1939 přímo tam. V této kronice se nachází průběh školních let, ale také údaje k počtu studentů. K ženskému učitelskému ústavu Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa se bohužel kroniky ani výkazy nedochovaly. Jediným informačním zdrojem pro mě tak byla disertační práce a tištěné knihy „Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851–1938 (1950)“ (Jakšičová, 2010, 2012). Bohužel se zde nenachází samostatná kapitola o českobudějovickém ústavu a musely být vybírány pouze kusé informace.

Při vypracování teoretické části k historii školství, historii vzdělávání profesorů nebo historii učitelských ústavů mi velmi dobře posloužila odborná literatura od Růženy Váňové, tedy konkrétně „Vzdělávání učitelů v českých zemích“ (2011) nebo „Výchova a vzdělání v českých dějinách“ (1992). Důležité pro mě byly také publikace od Vladimíra Štveráka „Stručné dějiny pedagogiky“ (1983) nebo od Josefa Váni „Dějiny pedagogiky“ (1963).

Potřebné informace ke vzdělávání učitelů mi také poskytla disertační práce od Margarety Garabikové Pártlové „Role vzdělavatelů budoucích učitelů při utváření profesních kompetencí u studentů učitelství“ (2015).

K ucelenému pohledu na jihočeské školství jsem využila publikace Miroslava Novotného „Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti“ (2006).

1.3 Zaměření diplomové práce a metody zpracování

Diplomová práce se zaměřuje na učitelství ústavy v Českých Budějovicích nabízející všeobecné vzdělávání v letech 1918–1946. Nacházel se zde Československý státní koedukační ústav učitelství, který je v textu uveden jako *český učitelství ústav*. Německý státní koedukovaný učitelství ústav v Českých Budějovicích, v textu uveden jako *německý učitelství ústav*. Dále se zde nacházel ženský učitelství ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, uveden v textu jako *ženský učitelství ústav*. A také ženský učitelství ústav Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa. O tomto ústavu se v textu píše velmi málo, proto je uveden vždy jeho název.

Cílem diplomové práce je zachytit fungování učitelství ústavů v Českých Budějovicích v letech 1918–1946, zpracovat průběh školních let jednotlivých ústavů z dostupných kronik, vzájemně je porovnat a zjistit, zda měly události z roku 1918 a 1938 vliv na chod ústavů. Následně také porovnat počet studentů na jednotlivých ústavech a zjistit, zda mohly mít události v letech 1918 a 1938 vliv na počet studentů.

Výzkumný vzorek se vztahuje na čtyři učitelství ústavy. Konkrétně na průběh běžného školního roku, průběh školních let 1918/1919 a 1938/1939 a počty studujících na jednotlivých učitelství ústavech. U ženského učitelství ústavu v domě U Sv. Josefa se kroniky a výkazy nedochovaly, a tak se výzkumný vzorek praktické části zmenšuje na tři učitelství ústavy. Průběh běžného školního roku a školního roku 1918/1919 jsou zkoumány u českého, německého a ženského učitelství ústavu. U průběhu školního roku 1938/1939 se vzorek ještě zmenšil, protože je porovnán pouze u českého a ženského ústavu. V září roku 1938 byl totiž německý učitelství ústav uzavřen. Informace k počtu studujících jsou zkoumány na ústavu českém, německém a ženském. U ženského učitelství ústavu se bohužel nedochovaly informace od roku 1939 do jeho uzavření, proto počty studentek chybí.

Při vyhotovení obecné teoretické části jsem využila především metodu nepřímou. Jednotlivé historické události jsou uvedené chronologicky, tedy využitím metody progresivní. Při zpracování informací o učitelství ústavech jsem využívala metodu přímou, kdy jsem informace získávala přímo z původních zdrojů, tedy kronik nebo výkazů. V praktické části jsem využila také metodu statistickou při zpracování výkazů a zjišťování počtu studujících. Vzhledem k tomu, že jsou v praktické části informace o průběhu školního roku nebo počtu studujících porovnávány, jedná se o využití metody komparativní.

2 Historický kontext v Českých zemích v letech 1918–1946

Období let 1918–1948 je poměrně krátká doba na to, co vše se stihlo odehrát. V roce 1918 skončila první světová válka, která probíhala v letech 1914–1918. První světová válka zanechala mnoho následků a škod. V boji padlo mnoho vojáků. Velkou ránou byla také španělská chřipka, která si vyžádala velký počet obětí. Během této doby byla velká bída a nedostatek potravin, a tak se České země nevyhnuly hladomoru.

Rok 1918 byl ale jakýmsi svítáním na lepší časy. Dne 28. 10. 1918 vznikla nová Československá republika. Zanikla tak dosavadní Rakousko-uherská monarchie a Československo se stalo samostatným státem. Lidé upírali své naděje k nově vzniklému státu. Naděje na zlepšení. Naděje v lepší život. Prezidentem nově vzniklé republiky se stal Tomáš Garrigue Masaryk, který byl velmi oslavován a ctěn pro svůj čin a nápad – založit Československý stát. Politiky však čekala těžká práce. Bylo třeba vydat ústavu státu a zákony, které podpoří fungování nového státu. (Kronika 20. století, 2000, s. 234–244)

Situace se začala pomalu měnit, když se v sousedním Německu stal kancléřem Adolf Hitler v roce 1933. Evropa se začala halit do atmosféry strachu. Strachu z toho, co tato změna přinese. Strach byl, jak se později ukázalo, oprávněným. Adolf Hitler dokázal ovlivnit plno lidí a vedl je ke své ideologii čisté árijské rasy. Na základě Říšských zákonů se potom postupovalo k vyhlazení nevhodných osob a fungování společnosti. Říšské zákony platily všude tam, kde se Hitler dostal k moci. Na českém území to bylo od 15. 3. 1939, kdy se z Československé republiky stal Protektorát Čechy a Morava. Ještě předtím byla podepsána Mnichovská dohoda v noci z 29. 9. na 30. 9. 1938 o postoupení sudetského území Československé republiky Německé říši. Tuto dohodu podepsali: za Německo Adolf Hitler, za Itálii Benito Mussolini, za Velkou Británii Neville Chamberlain a za Francii Édouard Daladier. Zástupci Československa nebyli k jednání přizváni. (Kronika druhé světové války, 2000, s. 7) V březnu 1939 se z republiky stává Protektorát Čechy a Morava a je okupován Německem.

Později 1. 9. 1939 vypuká druhá světová válka, která trvá až do roku 1945. Tato válka zanechala velké ztráty na životech a mnoho dalších negativních následků. (Kronika druhé světové války, 2000, s. 7–8)

Po druhé světové válce se svět začal formovat a přetvářet. V Evropě se prosazovaly snahy, aby k žádné takové zdrcující další válce nedošlo. Ale i přesto je svět ve válce, a sice zvané Studená válka, kdy mezi sebou soupeří v různých oblastech Západ s Východem. České země se ocitají na východní straně, protože byly na konci druhé světové války z větší části osvobozeny Sovětským svazem a v roce 1948 se k moci dostávají komunisté. (Kronika druhé světové války, 2000, s. 8)

3 Dějiny školství v letech 1869–1946

3.1 Velký školský zákon z roku 1869

Důležitým mezníkem v historii školství, a tedy i učitelských ústavů se stal říšský školský zákon. Je nazýván také jako Hasnerův zákon 14/5 1869 č. 62 ř. z. (Sbírka zákonů Rakousko-Uhersko, 1886, s. 42) Zákon byl vydán ministerstvem kultu a vyučování a jeho autory se stali ministr Leopold Hasner, profesor Adolf Beer a sekční šéf Julius Antonín Glaser. (Veselá, 1992)

Hasnerův školský zákon zavádí:

- Osmiletou školní docházku
- Vznik obecných a měšťanských škol
- Vyučovací předměty na školách
- Vznik čtyřletých učitelských ústavů
- Úvazkovou míru učitelů
- Platy učitelů

3.1.1 Zavedení školy obecné a měšťanské

Ve školském zákoně je nově stanovena povinná osmiletá školní docházka ve věku 6–14 let. Tuto docházku si žáci mohli odchodit na obecné nebo měšťanské škole. Povinnou školní docházku nemuseli plnit na veřejných školách žáci, kteří byli vyučováni soukromě, byly na vyšší škole nebo děti tělesně či duševně postižené. (Váňová, 2007, s. 74)

Původně se dle zákona školy dělily na obyčejné školy obecné a školy měšťanské. Obyčejná škola obecná měla děti vychovat v mravnosti a zbožnosti. Měla být základem poznání pro další vzdělávání. Žáci mohli navštěvovat školu obecnou osmiletou nebo absolvovat pět let na obecné škole obyčejné a pokračovat na škole měšťanské. Školy mohly být veřejné a soukromé. Veřejné byly zřizované státem, zemí nebo obcí. (Váňová, 2007, s. 74)

Měšťanské školy měly být variantou obecné školy. Obsahem vzdělání se však mohlo dosáhnout vyššího vzdělání než na obyčejné obecné škole. Pokud žáci absolvovali 5 let na obecné škole, mohli dále pokračovat na vyšší stupeň obecné školy, tedy na tříleté měšťanské školy (Štverák, 1983, s. 172). Měšťanská škola mohla být ale také osmiletá. V posledních třech ročnících měšťanské školy měli být děti rozděleny na dívky a chlapce.

Tento koncept se může jevit jako poněkud zmatený. Bylo to z důvodu toho, že organizace měšťanské školy nebyla vydáním zákona plně vyjasněná. Proto se utvořil tzv. dvojkolejný školský systém. Povinnou školní docházku bylo možné absolvovat na obecné nebo na měšťanské škole. Po dokončení těchto škol odcházely děti rovnou do praxe. Z dalším studiem se již nepočítalo. Pokud chtěli žáci pokračovat na vysokou školu, museli na střední školu. Na střední školu se mohli dostat po absolvování pěti let na obecné škole. (Váňová, 2007, s. 75) (viz Příloha č. 1)

Změna, která nastala díky tomuto zákonu, byla pokroková. Ať už to byla již zmíněná osmiletá docházka a vznik nových škol, nebo také nové předměty, které rozšířily původní trivium. Byly to předměty následující: nauky z přírody, ze zeměpisu, z dějepisu, nauka o tvarech měřických, kreslení, tělocvik, zpěv a pro dívky ženské ruční práce a poučení o domácím hospodářství. (Veselá, 1992, s. 42)

3.1.2 Zavedení učitelských ústavů

Podstatnou částí zákona je velmi důležitá změna při vzdělávání učitelů. Podle nařízení se učitelé měli vzdělávat na čtyřletých učitelských ústavech. Původní dvouleté učitelské ústavy vznikly v roce 1848 a byly tak ústavy čtyřletými nahrazeny. Hasnerův zákon byl proto důležitým impulsem pro otevírání učitelských ústavů. Tyto ústavy

nahradily tzv. preparandy¹. Na těchto čtyřletých ústavech mohly studovat ženy, které tak mohly poprvé v historii vystudovat školu s maturitou. (Jakšičová, 2010, s. 41) Vzdělávat se měli muži a ženy odděleně. Vznikaly tedy učitelské ústavy pro učitele a učitelské ústavy pro učitelky.

„Zákon vycházel z dříve přijatého záměru o rozhodující úloze státních orgánů při řízení školství, znovu formuloval v první části v § 1-19, že učitelem může být každý způsobilý občan, bez ohledu na náboženské vyznání.“ (Veselá, 1992, s. 42) Učitelé tak nebyli omezováni ve své víře. Důraz byl kladen na jejich potřebné vzdělání.

Tento zákon „stanovil nejen dobu vzdělávání, určil i předměty, kterým na ústavech vyučovati se mělo, vytknul podmínky přijímání, stanovil počet chovanců², učitelstvo paedagogií, jeho platy, organisoval zkoušku dospělosti, nařídil zkoušky způsobilosti, stanovil složení zkušebních komisí a jejich působnost“ (Klika et al., 1909, s. 1954). Tímto zákonem bylo tedy přesněji dáno fungování ústavů. Jejich fungování bylo během jejich existence řízeno státem, jak je z kronik jednotlivých ústavů patrné. Ať už se jednalo o začátek nebo konec školního roku, nebo pokud šlo o zvolení nového ředitele ústavu či zaměstnání učitelů na daném ústavu.

Štverák (1983) uvádí, že zákon obsahoval také nejvyšší úvazkovou míru pro učitele a sice 30 hodin týdně. Nejvyšší počet žáků ve třídě byl stanoven na 80. Učitelé se měli každoročně scházet na okresní učitelskou konferenci a jednou za tři roky na zemskou učitelskou konferenci. (Klika et al., 1891, s. 148)

Důležitou novinkou bylo zavedení platu pro učitele. Do této doby vybírali učitelé peníze přímo od rodičů. Hasnerovým zákonem bylo ustanoveno, že každý učitel bude dostávat plat od příslušného úřadu. Tímto krokem se zvedlo společenské postavení učitelů. (Váňová, 2007, s. 74)

---

¹ Preparandy byly nejprve několikaměsíční kurzy, později se jejich délka prodloužila na jednoleté nebo dvouleté přípravné kurzy pro učitele. (Klika et al., 1909, s. 1953)

² Chovanec – člověk vychováván v ústavu, na internátě.

3.2 Malý školský zákon z roku 1922

Vznik nové republiky znamenal pro lidi nový začátek a víru v lepší budoucnost. Stejně tak učitelé a pedagogičtí pracovníci upírali své naděje na proměnu a zlepšení školského systému. Kritika současného školského systému a tlak na jeho změnu byl tak velký, že byla vláda nucena „přiznat značnou zaostalost celého systému lidového vzdělání a slíbit, že se o reformách školství bude jednat“. (Váňa a kol., 1963, s. 260) Tento příslib však nebyl v nijak veliké míře splněn. *Buržoazní zákonodárství*, jak jej Váňa (1963) nazývá, bylo schopné vydat v období 1918–1946 pouze jeden školský zákon, a sice *Malý školský zákon*. (Váňa a kol., 1963, s. 260) Malý školský zákon byl vydán 13. července č. 226/1922 Sb. zákonů a nařízení a vztahoval se na celé území republiky. (Štverák, 1983, s. 250) Školský systém se ale v základu nezměnil a zůstal stejný z dob Rakouska-Uherska. Došlo pouze na dílčí úpravy vydané ministerskými nařízeními a výše uvedeným školským zákonem z roku 1922. (Váňová, 2007, s. 79)

Malý školský zákon ustanovil osmiletou školní docházku pro celé Československo. Na českém území osmiletá docházka platila již před tímto zákonem. Avšak na Slovensku tomu bylo jinak. Na slovenském území byla pouze šestiletá docházka a bylo potřeba dobu povinné školní docházky sjednotit. Proto bylo součástí Malého školského zákona také ustanovení osmileté školní docházky.

Byli zrušeny úlevy ve školní docházce a snížil se počet žáků ve třídě. Pokud se jednalo o jednotřídní školu, byl počet žáků ve třídě 65 a na ostatních školách bylo ve třídě 70 žáků. Tento počet je však stále poměrně vysoký, a tak Štverák (1983) uvádí, že roku 1932 byl počet žáků ve třídě snižen na 50. Do všech stupňů škol byla tímto zákonem zavedena koedukace. Což znamená vzdělávání chlapců a děvčat dohromady. Došlo také k uznání rovnosti učitelů a učitelek před zákonem. (Štverák, 1983, s. 250)

Tímto zákonem byl změněn název měšťanské školy na školu občanskou. Tento nový termín se však nevžil a nadále se užíval pojem měšťanka.

Co se týká předmětů, zavedl zákon na obecné a občanské škole nové předměty: občanskou nauku a výchovu, ruční práce pro chlapce a nauku o domácím hospodářství pro dívky. (Štverák, 1983, s. 250)

Tento zákon, jak je vidět, ale neřešil zásadní otázky školské reformy a proměny školského systému. Váňa (1963) jej označuje pouze za novelu říšského zákona z roku 1969, proto tak zůstává říšský školský zákon až do roku 1948 jediným komplexním zákonem školství.

3.3 Školství za II. světové války a Říšské zákony

Období druhé světové války v letech 1939–1945 bylo velmi náročným obdobím, které se promítlo do všech sfér života, takže i do školství. Československo se stalo Protektorátem Čechy a Morava a začaly zde platit Říšské zákony. Tyto Říšské zákony měly dopad i na školství a vzdělávání učitelů.

V roce 1939 došlo k uzavření českých vysokých škol. Stalo se tak dne 17. listopadu, kdy byli někteří učitelé a studenti odvezeni do koncentračních táborů. (Kronika druhé světové války, 2000, s. 26) Vysokoškolský systém tak přebírají nacisté a úloha vzdělávání učitelů leží na učitelských ústavech, které se musely Říšským zákonům podrobit a přijmout je.

Od výkonu učitelského povolání byli odebráni všichni Židé a legionáři. Učitelé museli doložit *Prohlášení o rodovém původu*. K tomuto prohlášení museli také předložit křestní a oddací listy. Pokud byl učitel ženatý, předkládal 14 křestních listů a 3 oddací listy, které se týkaly jeho rodiny a rodiny jeho ženy. Pokud byl učitel svobodný, předkládal 7 křestních listů a 1 oddací list. Bylo třeba dokázat, že tímto prohlášením učitel stvrzuje, že není Žid, Cikán (dnes Rom) nebo Polák. (Jednota učitelstva národních škol, 1940, s. 27)

Nářízením pro učitele bylo také, že museli složit slib věrnosti Hitlerovi. Pokud tak neučinili a odmítli slib složit, byli z pozic učitele okamžitě propuštěni. (Ministerstvo školství a národní osvěty, 1940, s. 80).

Znakem této doby bylo zavedení německého jazyka na všech stupních škol. Výuka češtiny byla potlačována a počet hodin se snižoval. „Od roku 1941 se všichni čeští učitelé bez výjimky museli podrobovat povinné zkoušce z němčiny, přestože ji někteří absolvovali jako maturitní zkoušku.“ (Dvořák et al., 2016, s. 163) Dvořák (2016) také uvádí, že byly zavedeny německo-české názvy škol a ústavů a dvojjazyčná razítka.

Pro české učitele to nebyla lehká doba. „Nacistická úprava a organizace měšťanských a středních škol, včetně učitelských ústavů, těžce postihla vzdělanostní úroveň adeptů učitelství.“ (Krejčí, 1993, s. 14) Hlavním záměrem těchto opatření bylo omezení a oslabení českých učitelů a jejich vzdělávání.

3.4 Školství po II. světové válce a dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše

Důležitým mezníkem v historii školství byl konec druhé světové války a s ním vydání dekretů prezidenta republiky. Prezident Dr. Edvard Beneš vydal dekrety, které určovaly poválečný vývoj Československé republiky. V dekretu č. 132/1945 Sb. o vzdělávání učitelstva se ustanovuje, aby se učitelé vzdělávali na vysokých školách. (Československo, 1945, s. 334) Tímto dekretem bylo ustanoveno, že se učitelé všech stupňů budou vzdělávat na pedagogických nebo jiných fakultách vysokých škol.

Aby došlo k naplnění Benešova dekretu, byl v roce 1946 vydán zákon č. 100/1946 Sb., který ustanovoval vznik pedagogických fakult. (Vorlíček, 1992, s. 345) Byla to změna, o kterou bylo usilováno již za První republiky a konečně k ní došlo. Vydáním tohoto zákona byly otevřeny pedagogické fakulty na všech univerzitách v Československu. Na českém území jsou zřízeny pedagogické fakulty na univerzitě v Praze a v Olomouci. Pobočky pedagogických fakult potom vznikají v Českých Budějovicích a v Plzni. Na Slovensku je otevřena pedagogická fakulta v Bratislavě. (Vorlíček, 1992, s. 345)

Zákon č. 170/1946 Sb. je nařízením, kterým se vydává statut pedagogických fakult a určuje se studijní doba učitelů. (Československo, 1946, s. 115) Pedagogické fakulty mají podle tohoto nařízení svobodně bádát a rozvíjet pedagogické vědy a jejich obory. Učitelé se mají vzdělávat v oborech potřebných k výkonu povolání. Pedagogická fakulta má také studenty připravovat prakticky na profesi učitele.

Doba studia na vysoké školy se lišila podle stupně školy. Budoucí učitelé mateřských škol se měli vzdělávat čtyři semestry. Budoucí učitelé obecných a měšťanských škol měli studium na šest semestrů a budoucí učitelé středních a odborných škol se měli vzdělávat osm až deset semestrů. (Československo, 1946, s. 115) V porovnání se školstvím za První republiky byl tento krok pokrokový, avšak netrval dlouho.

Bohužel dochází v roce 1948 k tomu, že dekret o vzdělávání učitelů přestává platit. S nastupujícím komunismem dochází k úpravě školství. Studium pro učitele mateřských a obecných škol se rokem 1950 opět vrací na střední školy na nově vzniklá pedagogická gymnázia. Pedagogické fakulty nezvládaly vzdělávat velké množství učitelů, které se na školy hlásilo a jejich úroveň tak klesala. Negativním vlivem na pedagogické fakulty působila také politická situace. Činnost vysokých škol byla pod dohledem státu a vzdělávat nebo být vzděláván mohl být jen ten, který zastával stejné smýšlení požadováno státem. (Garabiková Pártlová, 2015, s. 33)

4 Vzdělávání učitelů v letech 1869–1946

4.1 Vzdělávání učitelů pro obecné a měšťanské školy

Výše zmíněný Hasnerův školský zákon určoval vzdělání učitelů na učitelských čtyřletých ústavech. Po čtyřech letech museli studenti složit maturitní zkoušku, tedy zkoušku dospělosti. Tato maturitní zkouška však neopravňovala ke studiu na vysoké škole. Úspěšným absolvováním závěrečné zkoušky se ze studentů stali tzv. podučitelé. (Váňová et al., 1992, s. 12) Po dvou letech mohli absolvovat zkoušku učitelské způsobilosti také na učitelských ústavech. V Paedagogickém slovníku (Klika et al., 1891, s. 149) je uvedeno, že tuto zkoušku učitelské způsobilosti museli podučitelé vykonat maximálně do pěti let. Po této zkoušce se z nich stali definitivně učitelé pro obecnou a měšťanskou školu. „Absolvent zkoušky způsobilosti pro měšťanské školy získával označení odborný učitel s kvalifikací pro některou aprobační skupinu předmětů.“ (Krejčí, 1993, s. 14)

Autorům školského zákona však bylo patrné, že učitelé potřebují neustálé vzdělávání v oboru. Proto stanovili v zákoně § 42, že je třeba zřídit zvláštní učitelské kurzy neboli pedagogické semináře na univerzitách nebo na vysokém učením technickém (Klika et al., 1909, s. 1954).

Pro profesi učitele byl tak kladen důraz na sebevzdělávání. Učitelé se účastnili okresních konferencí, které byly povinné. Dále se mohli účastnit vzdělávacích kurzů. Vycházely pedagogické časopisy a učitelé měli přístup do učitelských knihoven, kde se mohli vzdělávat čtením knižních publikací. (Váňová, 2007, s. 29) Učitelé byli nabádáni

k tomu, aby si sepisovali poznatky z výuky a sepisovali své myšlenky do různých článků. Tyto články pak měli sloužit jako podpora pro ostatní učitele. Učitelé se tak vzájemně obohacovali o různé postřehy a rady k učení. (Veselá, 1992, s. 42, 58-59)

Učitelé byli chápáni jako důležité osobnosti v životě žáků a studentů. Měli jít dětem příkladem. Neměli pobývat v hospodách nebo dalších podobných místech. Učitelé byli také dost často vzorem pro své žáky.

V této době vyučovali především učitelé muži, kteří byli bráni jako ideální pro tuto profesi. Našli se však také ženy v tomto odvětví, ale nebylo jich mnoho. Pro ženskou profesi totiž platil celibát učitelky. Ženy učitelky tak nemohly zakládat rodiny. Pokud se chtěly vdát, musely se vzdát této profese. Naštěstí pro ně, byl tento zákon zrušen roku 1919. A ženy se tak mohly vdávat a zůstat u své profese. (Novotný, 2006, s. 129)

4.2 Vzdělávání učitelů pro střední školy

Učitelé středních škol byli nazýváni jako hlavní učitelé (Štverák, 1983, s. 174). Jejich vzdělání se však lišilo od učitelů obecných a měšťanských škol. Středoškolští profesori absolvovali gymnázium a poté se vzdělávali na univerzitách, kde museli složit státní zkoušku před zkušební komisí jmenovanou státními úřady. Nejednalo se o rigorózní zkoušku, kterou mohli zájemci skládat, pokud měli zájem zůstat ve vědecké sféře. (Garabiková Pártlová, 2015, s. 26) Většinou byli v komisi univerzitní profesori, ale mohli v ní také být pracovníci školské správy. (Váňová, 2007, s. 33) Učitelé středních škol skládali závěrečnou zkoušku na vysokých školách v Praze, Brně nebo Bratislavě. (Novotný, 2006, s. 129) Pokud se jednalo o naukové předměty, studenti navštěvovali filosofickou nebo také přírodovědeckou fakultu. Pokud se jednalo např. o studium výtvarné, studovali na výtvarné akademii nebo studenti krasopisu či rýsování navštěvovali technické školy. Tímto studiem si studenti hodně rozšířili teoretické obzory, ale z praxe toho tolik nezažili a pedagogika či psychologie byla jen nepatrnou součástí studia. (Váňová, 2007, s. 33)

Čímž se vcelku lišilo studium na učitelském ústavu a univerzitě. Na učitelském ústavu byl kladen důraz na praxi, ale teoretické znalosti nebyly o tolik vyšší než na obecné škole. Zatímco středoškolští profesori měli lepší teoretickou základnu, ale nebyli tolik obratní v praxi. (Váňová et al., 1992) Za dob Rakousko-Uherska trvalo studium pět let.

Poslední pátý rok se nazýval zkušebním rokem, kdy byl student v rukou středoškolského profesora a vykonával svou praxi. V roce 1919 se poslední pátý rok zrušil a v roce 1922 byl zaveden tzv. *čekatelský rok*, kdy se ze studenta stal *zatímní profesor*. V době čekatelského roku se vyplácelo pouze polovičním platem, a protože po válce chyběli učitelé, bylo třeba studium urychlit. (Váňová et al., 1992, s. 270–271) Jistou změnou, kdy studenti mohli získat lepší praxi přinesl *Zkušební řád ustanovovací zkoušky profesorské* vydaný ministerstvem v roce 1934. *Zatímní profesor* musel projít tříletou praxí, po níž následovala ustanovovací zkouška, na kterou se aspirant sám připravil. „Zkouška se konala před úředníky školské správy a vybranými profesory (byla tedy zcela mimo rámec univerzitní přípravy).“ (Váňová et al. 1992, s. 272)

Z výše popsaného je vidět, že praxe pro středoškolské profesory opravdu nebylo dostatek. Dostatek na univerzitní půdě, kdy by praxe byla jako součást vzdělání. Když se student do své praxe dostal, byl již po absolvování univerzitního vzdělání a tedy „vhozen do vody“. Poslední změna uvedeným řádem byla jistým vylepšením, ale jak již bylo uvedeno, ustanovovací zkouška nebyla v rámci univerzitního vzdělání.

4.3 Boj o vysokoškolské vzdělání

Ačkoliv se učitelé i po výše zmíněných zkouškách účastnili dalších vzdělávacích kurzů během své práce a snažili se o samostatné vzdělávání, postupně se rozmáhal pocit, že toto vzdělávání nestačí.

Objevovaly se tak stále více názory o tom, že by se na vysokých školách měli vzdělávat nejen učitelé středních škol, ale také učitelé obecných a měšťanských škol. Tendence změnit školní systém postupně sílily. V době vzniku První republiky a víry v nový stát se objevovaly větší naděje v nové fungování země. Vznik Československé republiky v roce 1918 byl novým, lepším začátkem, ve který všichni věřili. A snaha o změnu školského systému byla větší než kdy dřív. Učitelé a pedagogičtí pracovníci požadovali reformu učitelského vzdělávání a chtěli zřídit školské fakulty jako součást univerzity. (Váňa a kol., 1963, s. 257)

Terčem kritiky se staly samy učitelské ústavy, kterým byla vytýkána nízká úroveň odborných předmětů. Byl dáván příliš důraz na intelektualismus, didaktika se nikterak

nerozvívěla a vztah všeobecného a odborného vzdělávání byl nevyvážený. Kritizovala se také nedostatečná filosofická, psychologická a sociologická příprava. (Valenta, 1982, s. 435)

Na jednu stranu bylo považováno za důležité zavedení studia na vysoké škole pro učitelé obecných a měšťanských škol. Na druhé straně bylo ale také třeba zlepšit a zkvalitnit vzdělání středoškolských učitelů. Diskuze k tomuto tématu se v dané době hodně objevovala například v časopisech. (Veselá, 1992, s. 108).

Veselá (1992) také uvádí, že se objevovaly tři názory na provedení změn. „První skupina názorů, které lze nazvat konzervativní, byla pro zachování dosavadního stavu, tj. pro zachování učitelských ústavů. Představitelé radikálních názorů chtěli zrušit dosavadní učitelské ústavy a přesunout vzdělávání učitelů obecných a měšťanských škol na univerzity. Třetí skupina názorů, kompromisní, trvala na zásadě vysokoškolského vzdělání, ale na zvláštních vysokých školách, např. na pedagogických akademiích nebo na pedagogických či školských fakultách.“ (Veselá 1992, s. 108–109) Dva ze tří názorů volaly po změně systému, která byla podle mnohých nutná a potřebná.

Jelikož se veškeré naděje na změnu upínaly k nově vzniklému státu, učitelé doslova bojovali o lepší vzdělání. Avšak prvotní nadšení postupně upadalo, protože změny nepřicházely. Důvodem bylo také zamítnutí návrhu akademického senátu Univerzity Karlovy a učitelů filosofické fakulty UK, aby vzdělávání učitelů probíhalo na vysokých školách. Tak se Československá obec učitelská rozhodla vzít situaci do svých rukou a v roce 1921 otevírá Školu vysokých studií pedagogických v Praze. (Štverák, 1983, s. 249)

4.4 Škola vysokých studií pedagogických

První škola vysokých studií pedagogických byla otevřena 16. 10. 1921 v Praze. Takovéto pojmenování bylo návrhem Otokara Chlupa³. Ministerstvo školství a národní osvěty totiž název *vysoká škola* neschválilo. Podobná škola byla otevřena také na Moravě jako Škola pedagogická v Brně. (Štverák, 1983, s. 249) Tato brněnská škola se po roce fungování přeměnila na stejnou školu vysokých studií pedagogických jako v Praze. Na konci

---

³ Otokar Chlup (1895–1965) – významný československý pedagog; autor mnoha pedopsychologických a pedopatologických studií; *Rozhledy po studiu mravního vývoje dítěte, Mravní nemoci dětství, O dětské duši* (Štverák, 1983, s. 195)

třicátých let došlo také k založení poboček Škol vysokých studií pedagogických v Táboře, v Českých Budějovicích, v Plzni, v Pardubicích a v Mladé Boleslavi. (Krejčí, 1993, s. 101)

Úkol této instituce spočíval ve vědeckém bádání v pedagogice a vzdělávání učitelů. Seznamovala učitele s vědeckými a výzkumnými metodami a připravovala je na vědeckou pedagogickou práci. Škola byla dvouletá a výuka probíhala především v sobotu a v neděli. (Štverák, 1983, s. 249) Byla to jedna z prvních vysokých škol, kdy bylo možné studovat při zaměstnání. Na tuto školu se mohli hlásit absolventi všech středních škol, a tedy i učitelských ústavů. Což byla zvláštnost, kterou jiné vysoké školy neumožňovaly. (Krejčí, 1993, s. 96)

4.5 Vznik pedagogických fakult

Po druhé světové válce přichází změna, o kterou bylo usilováno už za První republiky. Vzdělávání učitelů na učitelských ústavech již nestačilo. Vydáním dekretu prezidenta republiky č. 132/1945 Sb. o vzdělávání učitelstva se ustanovuje, že se všichni učitelé musí vzdělávat na pedagogických nebo jiných fakultách vysokých škol. (Československo, 1945, s. 334) Vydáním zákona č. 100/1946 Sb. došlo ke zřízení pedagogických fakult. (Vorlíček, 1992, s. 345) Ve školním roce 1946/1947 byly zřízeny pedagogické fakulty na univerzitě v Praze, v Brně, v Olomouci a v Bratislavě. Jsou také otevřeny pobočky pedagogických fakult v Českých Budějovicích, v Plzni, v Banské Bystrici a v Košicích. (Jakšičová, 2010, s. 45)

Učitelské ústavy byly zrušeny a vzdělávání se přesunulo ze středních škol na univerzitní půdu. Na pedagogickou fakultu se mohl přihlásit student, který složil zkoušku dospělosti na střední škole. (Československo, 1946, s. 115) Vzdělávání vypadalo asi takto: „Na pedagogických fakultách trvalo vzdělávání učitelek mateřských škol jeden rok, učitelů národních škol dva roky a učitelů měšťanských škol tři roky“. (Váňa, 1963, s. 343) Byla tak jednotlivá vzdělávání odlišena délkou studia na vysoké škole. Učitelé, kteří již aktivně vyučovali, se mohli dovzdělat na pedagogických fakultách. (Váňa, 1963, s. 343)

5 Historie učitelkých ústavů v jižních Čechách

5.1 Vznik a vývoj učitelských ústavů

Učitelské ústavy sahají svou existencí do dob Rakouska-Uherska a později do Československé republiky. Největší počet čtyřletých učitelských ústavů vznikl po vydání Hasnerova zákona v roce 1869. Jak již bylo výše zmíněno, tento školský zákon nařizoval vzdělávání učitelů na čtyřletých učitelských ústavech zakončených zkouškou dospělosti. Vznikaly učitelské ústavy státní, ale také církevní a soukromé. Což, jak Krejčí (1993) uvádí, byl častým problémem v jejich organizaci, ale také obsahu a ideologického zaměření jednotlivých ústavů. Proto se úroveň ústavů lišila a odrážela se od osobnosti ředitele a profesorského sboru.

Nejednotnost se také odrážela na území Slovenska, kde byl vývoj učitelských ústavů trošku odlišný. Důvodem bylo, že Slovensko spadalo pod Uhersko. Učitelské ústavy byly na tomto území do roku 1881 pouze tříleté. Tyto ústavy měly vzdělávat především učitele nižších *ľudových* (obecných) škol. Učitelé vyšších *ľudových* škol se vzdělávali na pedagogických na vyšší úrovni nebo na úrovni vysokoškolské. (Krejčí, 1993, s. 14)

Co se týká učitelských ústavů na českém území, vznikaly zde také německé učitelské ústavy. Bylo to z důvodu toho, že se na území Čech vyskytoval poměrně velký počet německého obyvatelstva. Bylo tomu tak i v Českých Budějovicích, kde se do roku 1920 nacházel jeden Německý státní ústav pro vzdělávání učitelů a jeden Soukromý německý ústav pro vzdělávání učitelek. V roce 1920 byly tyto dva ústavy sloučeny do jednoho Německého státního koedukovaného učitelského ústavu v Českých Budějovicích.

Vydáním Hasnerova zákona bylo nařízeno, že kdo se chtěl vzdělávat v češtině učil se na českých učitelských ústavech a němečtí studenti na německých učitelských ústavech. Z hlediska vzdělávání a rozvoje českého školství to byl důležitý krok. Avšak ne vždy se český učitelský ústav nacházel v bezprostřední blízkosti bydliště studentů. Proto museli někteří studenti dojíždět. Tak tomu bylo například pro českobudějovické studenty, kteří museli navštěvovat nejbližší český učitelský ústav v Soběslavi. (Štverák, 1983, s. 173–174) Učitelský ústav fungoval od roku 1971 v Soběslavi. (Trníková, 2013, s. 58) Do doby, než se otevřel český ústav v roce 1905 v Českých Budějovicích. Soběslav je vzdálena přibližně 40 km od Českých Budějovic, což byla na tehdejší poměry celkem velká vzdálenost. Když

si pak ještě uvědomíme, že se nejčastěji cestovalo vlakem, který velmi drncal a v zimě nebyly vagóny vytápěny, muselo být tak dojíždění velmi náročné.

Otevírání učitelství se sice se školským zákonem zvýšilo, ale nešlo to tak rychle. Pro otevření nového ústavu byla třeba vhodná budova, která ne vždy byla k dispozici. Někdy se pro nový ústav stavěla budova nová a než se postaví nová budova, nějaký čas to trvá. Nebo bylo třeba nějakých technických úprav, aby se do budovy učitelství mohl nastěhovat. V případě českého ústavu v Českých Budějovicích byl problém s místem. Učitelství bylo otevřeno a fungovalo v budově školy Matice školské, ale s postupným otevíráním ročníků bylo třeba budovu poupravit, aby se ústav do budovy vešel. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelství 1905–1922, s. 11) Nová budova se stavěla například pro Německé učitelství v Českých Budějovicích, který se stal samostatným učitelstvím v roce 1870. Po několika stěhování se mohl přemístit do nové vystavěné budovy v ulici Klaudiova (dnes Jeronýmova). (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelství německé České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 6)

Umístění učitelů do škol bylo určováno ministerstvem. Stávalo se tak, že se učitelé kvůli svému zaměstnání museli někdy přestěhovat do nového místa. Vedení školy nebo daný učitel mohl podat na ministerstvo žádost, které jej muselo prodiskutovat a schválit. Až poté mohl být daný učitel přiřazen ke škole.

Ve znění zákona z roku 1869 bylo, že se chlapci a dívky na učitelstvích mají vzdělávat zvlášť. To znamená, že vznikali jak chlapecké učitelství, tak ženské učitelství. Ke změně potom došlo v roce 1921, kdy byla povolena koedukace studia. Takže se na chlapeckých ústavech mohly otvírat také ženské pobočky. Dívky a chlapci se mohli vzdělávat společně. Začaly tak vznikat smíšené, tedy koedukační ústavy. (Váňová et al., 1992, s. 296)

Učitelství byly považovány za střední školy, kde se vzdělávali budoucí učitelé. „Zmíněná podobnost se střední školou byla vskutku jen vnější. Absolventi učitelství ústavu ostatně jako absolventi ostatních odborných škol v té době neměli oprávnění ke studiu na vysoké škole.“ (Váňová, 2007, s. 29)

5.1.1 Cvičná škola

Cvičná škola⁴ byla důležitou součástí učitelského ústavu. Proto také Hasnerův zákon uvádí, že součástí každého učitelského ústavu by měla být také cvičná škola. Funkce cvičné školy byla velmi důležitá. Budoucí učitelé zde měli získat zkušenosti ke svému budoucímu povolání. Docházeli do cvičných škol a absolvovali zde svou praxi. V ženských ústavech se vzdělávaly také učitelky pro mateřské školy, proto u ženských učitelských ústavů měla současně také vzniknout škola mateřská. (Veselá, 1992, s. 42)

Naplnění Hasnerova zákona nebylo možné realizovat ze dne na den. Proto se učitelské ústavy otvíraly postupně. Ať už z důvodu umístění ústavu nebo nedostatku učitelských sil. Podobně to bylo se cvičnou školou. Pokud učitelský ústav vznikl, usiloval o svou vlastní cvičnou školu. Píší o usilování, protože otevření vlastní cvičné školy opět mohlo trvat nějaký čas. Jako tomu bylo v případě Českého učitelského ústavu v Českých Budějovicích. Učitelský ústav byl sice otevřen v roce 1905, ale první třída cvičné školy byla otevřena teprve v roce 1910 (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelského ústavu 1905–1922, s. 52). Cvičná škola měla čtyři nebo pět ročníků. Někde byl počet ročníků na cvičné škole během doby působení učitelského ústavu stejný, například z důvodu kapacity školy, jako tomu bylo u českého učitelského ústavu. Nebo se počet tříd mohl měnit v závislosti na počtu uchazečů. Takto tomu bylo na cvičné škole německého učitelského ústavu.

Každá cvičná škola měla tzv. cvičné učitele. Cvičný učitel vyučoval svou třídu a současně pomáhal studentům učitelského ústavu vykonávat své praxe. Studentům tak byly umožněny náhledy ve vyučování, ale také samostatné výstupy. Dobře vždy bylo, když se daný cvičný učitel snažil o seberozvoj a zlepšoval se ve svých profesních dovednostech. Měl tak větší rozhled a studentům měl, co se výuky týče, co nabídnout. (Váňová et al., 1992, s. 299)

Pohled na vyučování a konání praxe se z různých pohledů lišil a liší dodnes. Proto není divu, jak uvádí Váňová et al. (1992), že ne vždy mezi sebou profesori ústavu a cviční učitelé vycházeli. Ať už tomu ale bylo jakkoliv, studenti si mohli vyzkoušet reálné situace a připravit se tak lépe na svou profesi. Což jim dávalo ohromný benefit oproti

---

⁴ „Cvičná škola, seminární, vzorná škola jest [...] škola obecná nebo měšťanská, která se připojuje k ústavům učitelským, aby se kandidáti učitelští na ní prakticky vzdělali.“ (Klika et al., 1891, s. 127)

středoškolským profesorům. Důvodem bylo především to, že učitelé obecných škol byli na profesi učitele v praxi lépe připraveni a jako absolventi učitelského ústavu tak byli schopni v hodinách lépe reagovat. Středoškolští profesori byli vzděláváni na vysokých školách, kde se dával větší důraz na teorii a praxi absolvovali studenti až v závěru studia. Dokonce se někdy uvažovalo o zavedení cvičných škol také při univerzitách. Ale nikdy k tomu nedošlo. (Váňová et al., 1992, s. 299)

5.1.2 Odborné učitelské ústavy

K některým učitelským ústavům byly také přiřazeny odborné učitelské ústavy, tedy nižší odborné školy. Jak uvádí Váňová et al. (1992) jednalo se o „ústavy pro vzdělání učitelek domácích nauk (tzv. industriálních učitelek) a ústavy pro vzdělání pěstounek (od pol. 30. let nazývané ústavy pro vzdělání učitelek mateřských škol)“. Později mohly tyto odborné ústavy existovat také samostatně. Jednalo se o školy dvouleté. Industriální učitelky měly zakončení v podobě závěrečné zkoušky. Pro tyto učitelky ručních prací neplatil celibát. Učitelky mateřských škol dosáhly způsobilosti pouze absolvováním ústavu a nemusely skládat závěrečnou zkoušku. (Váňová et al., 1992, s. 300)

5.2 Konec učitelských ústavů

Snaha o změnu vzdělávání učitelů se projevovala již na konci první světové války. Začaly se prosazovat požadavky, aby se všichni učitelé vzdělávali na vysokých školách. Proto když došlo k vyhlášení Československé republiky, naděje na změnu školství se zvyšovaly. Ke změně, o kterou bylo usilováno, však došlo až po druhé světové válce.

Do této doby se na vysokých školách vzdělávali pouze učitelé pro střední školy, kteří předtím museli absolvovat gymnázium. Jejich studium bylo zakončeno státní zkouškou, jak již bylo uvedeno v kapitole Vzdělávání učitelů pro střední školy. Učitelé obecných a měšťanských škol se museli vzdělávat na učitelských ústavech, ze kterých ale nemohli dále pokračovat na univerzitu.

Hlavním a důležitým impulsem tímto směrem bylo vydání dekretu prezidenta republiky č. 132/1945 Sb. o vzdělání učitelstva. Na základě toho byl vydán zákon ke zřízení

pedagogických fakult č. 100/1946 Sb. (Vorlíček, 1992, s. 345) pro vzdělávání všech učitelů u všech stupňů škol. V Českých Budějovicích tak vzniká v roce 1948 (Novotný, 2006, s. 170) pedagogická fakulta jako pobočka Karlovy univerzity.

Učitelské ústavy vydáním dekretu o vysokoškolském vzdělávání učitelů již neotevíraly další první ročníky. Současné ročníky pouze dokončily své studium na učitelském ústavu složením maturitní zkoušky. Tímto krokem skončila éra pedagogických ústavů, které byly postupně rušeny.

5.3 Studium na učitelském ústavu

Na učitelský ústav se mohl přihlásit žák, kterému bylo minimálně 15 let a který absolvoval alespoň třetí třídu měšťanské školy nebo nižší stupeň střední školy (Krejčí, 1993, s. 13). Žáci, kteří chtěli studovat na učitelském ústavu, museli skládat přijímací zkoušku. Součástí té byly „mj. zdravotní předpoklady pro studium a výkon učitelské profese“ (Váňová et al., 1992, s. 296). Studium na učitelských ústavech bylo nejprve tříleté, později čtyřleté (Štverák, 1983, s. 174).

Jak uvádí Zdenka Veselá (1992), vzdělávání chlapců a děvčat mělo probíhat odděleně. V chlapeckých učitelských ústavech se vzdělávali učitelé a v ženských učitelských ústavech učitelky. Což vychází z Hasnerova zákona z roku 1869, jak již bylo uvedeno výše. V roce 1921 byla povolena koedukace studia. To znamená, že se mohli začít vzdělávat dívky a chlapci společně. Začaly tak vznikat smíšené, tedy koedukační ústavy. (Váňová et al., 1992, s. 296)

Na učitelských ústavech se studenti vzdělávali v předmětech, které se nacházeli na obecných a měšťanských školách. Dále se učila teorie výchovy tehdy jako všeobecné vychovatelství, didaktika tehdy jako všeobecné vyučování nebo také dějiny pedagogiky a školní zákonodárství. Velký důraz byl na učitelských ústavech dáván metodikám předmětů a následnou praktickou přípravu. (Váňová et al., 1992, s. 297)

5.3.1 Praxe v rámci učitelského ústavu

Součástí každého učitelského ústavu byla cvičná škola. Cvičná škola byla důležitou součástí, protože se zde studenti setkávali s realitou, konali zde praxe a mohli využít své znalosti a dovednosti. Praxe na cvičných školách byla podobná praxi, kterou v současnosti absolvují studenti pedagogických fakult. Ale měla i něco navíc a nebyla pouze v závěrečném ročníku. Podoba praxe se skládala z hospitace ve třídách cvičné školy a s tím související rozborové hodiny. Tedy porada nad hodinami. Jednou součástí praxe byla *imitace*. Kdy měli studenti krátké výstupy v hodinách a snažili se tak po předešlé přípravě napodobovat výstup učitele z předešlých hodin.

Ve čtvrtém závěrečném ročníku studenti vedli hodiny sami. Přípravy byly částečně samostatné, kdy učitel pomáhal s přípravou na hodinu. Studenti měli ale také možnost se na hodinu připravit zcela sami. Při všech těchto pokusech a výstupech probíhaly porady cvičného učitele a třídy. Na těchto poradách se diskutovalo co se v hodinách povedlo a co méně. Došlo tedy i na hodnocení výstupů. Zajímavé byly *improvizace*. Jak název sám napovídá, studenti museli improvizovat. Krátce před hodinou se dozvěděli, že budou mít výstup. Museli se tak stihnout připravit o přestávce. V této situaci se myslím často ukázalo, zda na to daný student má stát se učitelem. Zda je schopný postavit se před třídu, i když si svůj program důkladně nepromyslel. (Váňová et al., 1992, s. 297)

Součástí praxe bylo také absolvování dozorů o přestávkách. Z kroniky ženského učitelského ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti se dokonce dočteme, že si studentky v rámci praxe zkoušely zapisovat do třídní knihy a byly tak uvedeny také do formální stránky učitelství, a sice vyplňování listin a dokumentů. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

5.3.2 Zakončení studia

Zakončení studia probíhalo složením zkoušky dospělosti, nazvané také maturitní zkouška. Podoba maturitní zkoušky se během let a se vznikem republiky pozměnila, ale jednotlivé části zůstaly zachovány. Studenti a studentky se museli podrobit písemné a ústní

zkoušce a bylo-li potřeba, také zkoušce praktické⁵. Za dob Rakouska-Uherska museli studenti a studentky maturovat ze všech předmětů, což se se vznikem první republiky postupně změnilo. Učitelství se tak maturitou přiblížil ostatním středním školám, kde se maturovalo pouze z určitých předmětů. „Psaly se tedy 3 písemné práce (vyučovací jazyk, pedagogika, další zemský jazyk) a ústně se zkoušely 4 předměty (předepsané: vyučovací jazyk a pedagogika; volitelný: 1 předmět buď ze skupiny *humanistické* (jazyk, zeměpis, dějepis) nebo *realistické* (matematika, přírodopis a hygiena, fyzika a chemie); komisi určený: jeden z opačné skupiny, než z které volil abiturient).“ (Váňová et al., 1992, s. 297) Jak tedy můžeme vidět, jazyk a pedagogika byly důležitým předpokladem k získání maturity, které pak doplňovaly další odborné předměty. Pokud se jednalo o studenta, který absolvoval jinou střední školu a žádal pouze o zkoušku dospělosti na učitelském ústavu, podoba maturity se dle absolvované školy mohla lišit. (Váňová et al., 1992, s. 297)

Abiturienti, kteří složili zkoušku dospělosti, se stávali podučiteli na obecné škole. K tomu, aby se na obecné a měšťanské škole stali řádnými učiteli, museli složit zkoušku učitelské způsobilosti. Zkouška učitelské způsobilosti musela být složena po minimálně dvouleté praxi a maximálně do pěti let od složení maturitní zkoušky. Na zkoušku způsobilosti měli uchazeči jeden řádný a jeden náhradní termín. Pokud se jim nepodařilo při těchto dvou pokusech uspět, nemohli již nadále setrvat v učitelské sféře a museli změnit své povolání. Stejně tak přišli o možnost stát se učitelem, pokud zkoušku učitelské způsobilosti do pěti let nevykonali. (Váňová et al., 1992)

Zkouška učitelské způsobilosti byla nejprve pro školu obecnou. Pokud se dotyčný chtěl stát učitelem pro měšťanskou školu, musel absolvovat vše, co učitel obecné školy a až poté mohl vykonat zkoušku způsobilosti pro měšťanskou školu.

Pokud se někdo chtěl stát učitelem, musel mít dobré výsledky a dobře se připravovat na zkoušky. Co se týká znalostí, měly učitelské ústavy poměrně nízkou úroveň. (Váňová, 2011, s. 32) Velký důraz byl dáván na praxi. Čímž se výuka učitelů pro obecné a měšťanské školy lišila od přípravy středoškolských učitelů. Středoškolští učitelé měli větší základ v teorii a nebyli v praxi tak obratní. Zatímco učitelé, kteří vystudovali učitelské ústavy, měli výhodu toho, že uměli lépe reagovat a vystupovat ve třídách.

---

⁵ Váňová et al. (1992) uvádí, že se praktické zkoušce podrobili pouze ti studenti, kteří při praxích a metodikách ve čtvrtém ročníku nedostali alespoň známku chvalitebně.

6 Učitelé ústavy v Českých Budějovicích

Ačkoliv hodně učitelé ústavů vzniklo především v druhé polovině 19. století po vydání Hasnerova zákona, v Českých Budějovicích se první české učitelé ústavy otevřely až na začátku 20. století. První učitelé ústav na jihu Čech byl otevřen v roce 1870 nejprve v Táboře. První ročník fungoval při reálném gymnáziu. V Táboře se však nenacházela vhodná budova, kam se učitelé ústav mohl přesunout a osamostatnit. Proto se na žádost zastupitelstva města Soběslav tento ústav přesouvá právě tam a funguje od roku 1871 v Soběslavi. (Trníková, 2013, s. 58)

V Českých Budějovicích se v období 1918–1946 nacházely následující učitelé ústavy se zaměřením na vzdělávání. *Československý státní koedukační ústav učitelé*, který sídlil v budově Matice školské. Vznikl v roce 1905 na návrh Augusta Zátky (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelé ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelé ústavu 1905–1922, s. 1) jako mužské učitelé ústav s názvem *Československý státní učitelé ústav v Českých Budějovicích*. Školním rokem 1921/1922 začaly být otevřeny také ženské ročníky a v roce 1929 se z ústavu stal *Československý státní koedukační ústav učitelé*. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelé ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelé ústavu 1922–1939, s. 115) V roce 1941 byl na nařízení převeden do Soběslavi, kde byl do konce války z právního hlediska zrušen. Byl totiž spojen se soběslavským učitelé ústavem a fungoval jako nový ústav. (Trníková, 2013, s. 75) V roce 1945 se českobudějovický učitelé ústav opět mohl obnovit a přesunout do Českých Budějovic. Zde ukončil studium poslední maturitní ročník v roce 1948 a učitelé ústav byl zrušen.

Dalším ústavem byl *Německý státní koedukovaný učitelé ústav v Českých Budějovicích* sídlící v Jeronýmově ulici. Vznikl v roce 1920 sloučením Německého státního ústavu pro vzdělání učitelů a Soukromého německého ústavu pro vzdělání učitelé v Českých Budějovicích. (Novotný, 2016) Německý státní učitelé ústav pro vzdělání učitelů vznikl jako samostatný ústav v roce 1870. Po sloučení byl Německý státní koedukovaný učitelé ústav vzhledem k situaci v září 1938 uzavřen. Ještě téhož roku se pro učitelé a studenty otevřely nové ústavy v Českém Krumlově a v Prachaticích. To byla města, která se nacházela v Sudetech, tedy té doby na německém území. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava byl německý ústav v Českých Budějovicích znovu otevřen

a svou činnost ukončil roku 1945. Učitelství ústavy v Českém Krumlově a Prachaticích fungovaly nadále do roku 1945. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelství ústav německý České Budějovice, sign. 132, kniha 4, Školní kronika, 1923–1940)

V Českých Budějovicích se o vzdělávání učitelek zasadily také řádové sestry, které bylo vedeno v náboženském duchu. Byl to *ženský učitelství ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti* působící v letech 1903–1941 jako první český učitelství ústav v Českých Budějovicích. Tento ústav sídlil v Lipenské ulici. (Novotný, 2016) A dále *ženský učitelství ústav Kongregace Školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa* působící v letech 1904–1942 a sídlící Na Sadech. (Jakšičová, 2012, s. 150)

Mapa rozmístění učitelství ústavu ve městě České Budějovice v roce 1938 je k dispozici v kapitole Přílohy, jako Příloha č. 2.

Kromě výše zmíněných učitelství ústavů zaměřujících se na všeobecné vzdělávání, se v Českých Budějovicích nacházel také *Spolkový československý ústav pro vzdělávání učitelek domácích nauk*, který byl založen v roce 1920 a sídlil v Husově třídě. Jak název napovídá, jednalo se o zaměřené vzdělání pro budoucí učitelky domácích prací. Kongregace sester Nejsvětější Svátosti také nabízela vzdělávání učitelek mateřských škol na svém *Ústavu pro vzdělávání učitelek mateřských škol* nebo *Industriální kurz pro vzdělávání učitelek*. (Novotný, 2016)

6.1 Československý státní koedukační ústav učitelství v Českých Budějovicích

6.1.1 Začátky učitelství ústavu

Snaha o vytvoření učitelství ústavu v Českých Budějovicích byla již v roce 1896. Matice školská podala žádost ke zřízení ústavu v Českých Budějovicích. Žádost byla však zamítnuta. Zřizování škol schvalovalo c. k. ministerstvo kultu a vyučování a otevírání škol tak bylo řízeno státem. Jak vysvětluje kronika učitelství ústavu (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelství ústavu 1905–1922, s. 1), učitelství ústav nemohl být v roce 1896 otevřen v Českých Budějovicích, protože byla schválena žádost ke zřízení českého učitelství

ústavu ve východních Čechách. České Budějovice si tak musely na český učitelský ústav počkat až do roku 1905.

Další pokus o zřízení učitelského ústavu byl úspěšný. Návrh na zřízení učitelského ústavu podal starosta JUDr. August Zátka. Nový učitelský ústav byl tak otevřen v roce 1905 výnosem ministerstva kultu a vyučování 11/8 1905 č. 28 540 (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 1). Pro České Budějovice to byl významný krok. Do této doby fungoval přímo v Českých Budějovicích pouze německý učitelský ústav. A pokud se studenti měli vzdělávat na českém ústavu, museli dojíždět do nejbližšího českého ústavu, a sice do Soběslavi. Cestování v té době nebylo tak snadné a rychlé jako dnes. Vlaky byly nepohodlné, v zimě řádně nevytopené a cesta trvala o mnoho déle, než je tomu dnes. Proto bylo otevření českého ústavu v Českých Budějovicích třeba.

Škola byla umístěna do budovy matiční školy na Lineckém předměstí. Za prvního ředitele českého učitelského ústavu zvolilo c. k. ministerstvo kultu a vyučování výnosem 11/8 1905 č. 28 540 (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 2). Th. Dr. Theodora Kaspera, profesora bohosloví. Prvními hlavními učiteli se stali Antonín Veselý a František Vránek. Antonín Veselý byl přijat pro předměty matematiku, přírodopis, fyziku, kreslení, krasopis a tělocvik. František Vránek byl povolán pro češtinu, dějepis, zeměpis, hudbu a zpěv. Byl také přijat pomocný učitel náboženství P. Gustav Šteidl a pomocný učitel němčiny Adolf Tůma.

Učitelský ústav byl otevřen jako chlapecký učitelský ústav. Jednotlivé ročníky učitelského ústavu byly otevírány postupně. V roce 1905 byl otevřen první ročník, který čítal 40 studentů, kronika uvádí pojem chovanci (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 6). V následujícím roce měl být otevřen pouze druhý ročník. Ale výbor Matice školské podal žádost v dubnu 1906, aby od září mohl být otevřen současně s druhým ročníkem další první ročník. Žádosti bylo vyhověno ministerstvem kultu a vyučování výnosem 22/5 1906 č. 19 615 k otevření prvního a druhého ročníku na učitelském ústavu ve školním roce 1906/1907. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 11) Počet zapsaných žáků byl 80 (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1,

Kronika, s. 19). Ve školním roce 1907/1908 byl otevřen opět první ročník, druhý ročník a třetí ročník. Počet žáků tak stoupl na zapsaných 120 na začátku školního roku (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 22). A konečně školním rokem 1908/1909 byly otevřeny všechny čtyři ročníky a ústav měl zapsaných 155 studentů (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 31).

Český učitelství ústav dostal právo veřejnosti výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování 9/2 1909 č. 130b. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 41) Od 24. června do 2. července 1909 se tak na ústavu konaly první maturity neboli zkoušky dospělosti. Předsedajícím byl c. k. zemský školní inspektor pan vládní rada Jaroslav Sobička.

Výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování mohla být zřízena cvičná škola u českého ústavu v Českých Budějovicích. Stalo se tak výnosem 22/12 1909 č. 50.045. Cvičná škola, konkrétně její 1. třída, byla otevřena 17. 1. v roce 1910. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 52)

Cvičná škola měla během svého působení pouze čtyři třídy. Ředitelství státního českého ústavu vzneslo žádost na zemskou radu k otevření páté třídy cvičné školy v roce 1921. Jako argumenty pro otevření uvedlo prosperitu ústavu. Dalším důvodem bylo, aby se studentům dostalo dostatečné praxe, je vhodné mít více tříd. Vedení ústavu argumentovalo také tím, že německý státní učitelství ústav má pět tříd cvičné školy, „načež čeští obyvatelé zdejšího města také podivuhodně pohlížejí a trpce naříkají na to, že oni ve vlastním domově jsou o jednu třídu zkráceni“. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, spis 382, Korespondence, 1921) Uvádí i finanční řešení situace, a sice zvýšení školního příspěvku na cvičné škole. Ačkoliv se ústav takto vynasnažil o otevření páté třídy cvičné školy, nebylo žádosti vyhověno výnosem 20. 9. 1921 č. 81347. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, spis 282 II./1, 1906–1940, č. 93685)

Důležitým bodem v dějinách ústavu se stalo zestátnění českého učitelství ústavu ke dni 1. ledna 1915. Rozhodnutí o přenesení ústavu do státní správy vynesl c. k. ministr kultu a vyučování rytíř Max Hussarek v roce 1914 výnosem 16/11 1914 č. 28 296. Výnos

o převzetí ústavu do státní správy byl uveden se zpětnou platností 1.1. 1914. Byli jmenováni členové sboru a proběhla oslava na počest této události. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika, s. 114)

Na chod učitelství měly také dopad události týkající se celého území Čech. Jako bylo vypuknutí první a druhé světové války. Během první světové války nemohlo být vyučováno v budově učitelství, protože musel sloužit vojenským účelům. Vyučování tak probíhalo v budovách jiných škol. Ne všichni studenti se ale vyučování mohli účastnit. Ve školním roce 1916/1917 bylo 33 žáků z celkového počtu 151 v činné vojenské službě a ve školním roce 1917/1918 to bylo 28 žáků ze 169. Během let 1914–1918 se také do válečného dění zapojili 4 kantoři. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelství 1905–1922)

Významným důvodem k oslavám byl vznik První republiky v roce 1918 a zvolení Tomáše G. Masaryka prezidentem.

6.1.2 Změny v rámci fungování učitelství 1919–1937

Nejprve fungoval Český učitelství pouze jako chlapecký, jak již bylo řečeno. V roce 1921 byla povolena koedukace (Váňová et al., 1992, s. 296), a tak zažádalo město České Budějovice na školní rok 1921/1922 o otevření ženské pobočky na českém učitelství. Žádost byla podána na ministerstvo školství a národní osvěty a bylo v ní uvedeno, aby ke každému mužskému ročníku byl také otevřen ženský ročník. Ministerstvo školství nepovolilo otevření pobočky na státní náklady. Město však dostalo povolení otvírat ženské pobočky na vlastní náklady. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelství 1922–1939, s. 5) Na základě tohoto povolení byla na učitelství otevřena ženská pobočka již na školní rok 1921/1922. V následujících letech byla vždy otevřena další třída. A tak ve školním roce 1924/1925 byla na učitelství v každém ročníku vždy třída mužská a třída ženská.

Dalším vcelku důležitým mezníkem, hlavně z hlediska statistického, bylo vydání první výroční zprávy v roce 1927. Stalo se tak nařízením školní rady. Tuto zprávu sestavoval

ředitel ústavu. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika, s. 76) Výroční zpráva byla následně vydávána na každý školní rok⁶. Struktura výročních zpráv byla víceméně stejná. Lišily se pouze události, které se během školního roku udály. Výroční zpráva vždy obsahovala úvod a popis aktuálního stavu učitelství ústavu. Dále obsahovala informace k učitelství sboru, návštěv školy, vycházky, přednášky a oslavy událostí. Někteří studenti dostávali podporu v podobě stipendií, které jsou ve výroční zprávě podrobně rozepsány. Nachází se tam také statistický přehled žactva ústavu, jejich jmenný seznam a výkaz žactva cvičné školy. Najde se tam také stav knihoven a učebních pomůcek.

V dubnu roku 1929 se Československý ústav změnil na Československý koedukační ústav s platností od školního roku 1929/1930. Změnu provedl výnos ministerstva školství a národní osvěty. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika, s. 115)

6.1.3 Události v letech 1919–1937

V roce 1919 byl na ústavu slavnostně přivítán ministr zahraničních záležitostí Edvard Beneš. Současně proběhly také oslavy prvního výročí založení Československé republiky. Zazpívaly se hymny a přednesly projevy. Slavností 28. října 1919 se ústav zúčastnil také na náměstí Českých Budějovic. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelství ústavu 1905–192, s. 169)

Ve školním roce 1927/1928 měli studenti možnost jít do biografu, který v dalších letech pravidelně navštěvovali. Viděli například filmy: Zrychlený růst květin, Tajemství vesmíru, Kouzlo ostrova Jávy, Verdun, Letecký film. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelství ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelství ústavu 1922–1939, s. 91)

Ve školním roce 1928/1929 udeřily v únoru velmi silné mrazy. Nejnižší naměřená teplota byla – 40 °C. Ministerstvo školství uzavřelo všechny školy v Čechách do konce února. Protože nemohly pravidelně jezdit vlaky, uhlí se stalo vzácnou komoditou a jeho cena

---

⁶ Výroční zprávy jsou v archivu zachovány do roku 1938/1939.

vzrostla. V tomto roce měl tak ústav vysoké výdaje na topení, ale také na opravu budovy. Kvůli mrazům zamrzly odpady a vodovody a popraskaly. Na střeše budovy zůstala velká vrstva sněhu, kdy poté voda při oblevě zatékala přes půdu až do učeben ve druhém patře. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika, s. 110)

Učitelský ústav slavil 25.–27. října 1930 dvacetipětileté výročí od jeho vzniku. Byla to velká sláva. Na oslavy vzniku byli pozváni všichni, kteří na ústavu studovali nebo působili. Byly předneseny řeči o vzniku ústavu a jeho působení. Ze setkání bylo vidět, že k sobě odchovanci a učitelé chovají náklonnost a na studijní léta rádi vzpomínají. Ti, kteří se nemohli osobně dostavit, zasílali omluvné dopisy, které byly přede všemi předčítány. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelského ústavu 1922–1939)

Úmrtí prvního prezidenta republiky T. G. Masaryka dne 14. září 1937 bylo událostí, která zarmoutila celý národ. V den, kdy bývalý prezident zemřel, byla zrušena výuka. Dne 17. září byla vyzdobena tělocvična do smutečního, pokládaly se věnce a zapalovaly svíčky. V den 21. září proběhl pohřeb a státní smutek trval do 26. října. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika, s. 239)

6.1.4 Období 1938–1945

V roce 1938 byla atmosféra nejen na ústavu napjatá, a to především z důvodu politické situace v Německu. V září byla vyhlášena všeobecná mobilizace branných sil. Někteří učitelé tak museli nastoupit do vojenské služby. Československý ústav byl vyklizen a zabrán vojskem. Po Mnichovské dohodě 30. září vojsko opustilo ústav. Vyučování pokračovalo 4. října 1938. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika, s. 255)

Rok 1941 byl pro učitelský ústav nepřijemným rokem. Město České Budějovice bylo v očích Němců německým městem. Proto odstranili některé české školy, jako právě Státní koedukační ústav učitelský. Podobný osud potkal také Vyšší průmyslovou školu, která byla přestěhována do Písku.

Učitel'ský ústav byl v roce 1941 přesunut do budovy učitel'ského ústavu v Soběslavi. Stalo se tak výnosem ministra školství a národní osvěty 17. 7. 1941, č. 88991/41-I/3. Přesun ústavu z Českých Budějovic do Soběslavi musel proběhnout rychle. Přestěhovány měly být především úřední knihy, archiv a sbírky učebních pomůcek. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitel'ský ústav České Budějovice, sign. 130, spis 282 II./1., 1941, Korespondence č. III-1169/6; 1941) Stěhování proběhlo během tří dnů, což ovšem způsobilo poničení materiálů a sbírek. Převezena byla pouhá část nábytku a malé vybavení tělocvičny.

Studenti a učitelé museli denně do Soběslavi dojíždět z Českých Budějovic. Museli tak vyjíždět brzy ráno a vraceli se v pozdních večerních hodinách. Pro několik jedinců byla upravena jedna místnost ústavu, kde mohli přespát.

Fungování ústavu v době okupace probíhalo ve ztížených podmínkách. Násilný režim německé okupace se tak nemilosrdně podepsal na chod ústavu. Ve školním roce 1941/1942 byl otevřen v rámci českobudějovického učitel'ského ústavu pouze čtvrtý ročník a vykonány poté maturitní zkoušky. Na konci školního roku 1941/1942 byla činnost učitel'ského ústavu z Českých Budějovic zcela přerušena až do roku 1945. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitel'ský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2a, Kronika českého učitel'ského ústavu 1940–1948, s. 3–11) V pramenech z ústavu v Soběslavi se hovoří o sloučení těchto dvou ústavů. Jak Trníková (2013, s. 75) uvádí, právnicky byly oba ústavy zrušeny a vznikla škola nová.

6.1.5 Poslední etapa učitel'ského ústavu 1945–1948

Obnovení učitel'ského ústavu se uskutečnilo po skončení války v květnu 1945. Český učitel'ský ústav byl opět otevřen ve školním roce 1945/1946 zpět v Českých Budějovicích.

Souhlasem ministerstva školství byl ústav otevřen v budově bývalého německého učitel'ského ústavu v Jeronýmově ulici. Budova byla bombardováním v roce 1945 poničena a také znečištěna vojenskými jednotkami. Proto bylo třeba budovu opravit a vyčistit, aby se mohlo vyučování opět rozběhnout. V budově v Jeronýmově ulici byl tak umístěn učitel'ský ústav, ale také Zátkovo reálné gymnázium.

Učení na učitel'ském ústavu vstoupilo v roce 1945 do své poslední etapy. V roce 1945 podepsal prezident republiky dekret č. 132/1945 Sb. o vzdělávání učitel'stva. Následně došlo

k přijetí zákona o zřízení pedagogických fakult č. 100/1946 Sb. a vzdělávání učitelů na vysokých školách. Pedagogické fakulty tak zcela převzaly činnost učitelských ústavů, které ukončily svou činnost v roce 1948. (Vorlíček, 1992)

Na českém učitelském ústavu v Českých Budějovicích tak pouze doběhl poslední ročník studia zakončený maturitou. Ročníky, které následovaly, byly součástí reálného gymnázia. Tyto třídy byly myšleny jako náhrada učitelských ústavů. (SOKA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2a, Kronika českého učitelského ústavu 1940–1948, s. 11–12)

6.2 Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích

6.2.1 Začátky učitelského ústavu

Před rokem 1869 se v Českých Budějovicích nacházelo vzdělávací paedagogium pro budoucí učitele (něm: Pädagogium in Budweis). Tato škola byla zřízena v roce 1856 a měla dva ročníky. Po vydání Hasnerova zákona se z této instituce stal C. k. Německý učitelský ústav (německy: K. k. Lehrerbildungsanstalt). Proměna nového učitelského ústavu byla postupná. Začala ve školním roce 1869/1870, kdy byl ústav ještě součástí paedagogia. Jednotlivé ročníky byly otevírány v průběhu let. Takže ústav dosáhl všech čtyř ročníků ve školním roce 1875/1876. Původní paedagogium bylo uzavřeno koncem školního roku 1870/1871. Nově vzniklý německý učitelský ústav se v roce 1870 osamostatnil. Ředitelem ústavu se stal Franz Leonard Hradil. (SOKA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 5)

Německý učitelský ústav byl prvním učitelským ústavem v Českých Budějovicích. Jako samostatný státní učitelský ústav chlapecký byl tedy otevřen v roce 1870. Původní paedagogium se nacházelo na Lobkovickém náměstí v dnešní Riegrově ulici. Po zrušení paedagogia přešla budova do vlastnictví institutu hluchoněmých pro jižní Čechy. Nově vzniklý učitelský ústav se nejprve nacházel v budově paedagogia. Při svém osamostatnění v roce 1870 se přesunul do ulice Pražská 15 (dnes Pražská 13) a potom se v roce 1871 přesunul do budovy Na sadech 34 (dnes Na sadech 23). (SOKA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 5– 6) Tím však stěhování pro německý učitelský ústav nekončilo. Na konci

školního roku 1898 se totiž učitelský ústav přesunul do nově vystavěné budovy v ulici Klaudiova 12 (dnes Jeronýmova 10). (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář)

Podle školského zákona měla být vždy k učitelskému ústavu přidružena také cvičená škola. Cvičná škola vznikala obdobně jako učitelský ústav, postupně. Otevřena byla ve školním roce 1870/1871 pouze jako jednotřídní. Třídy byly postupně přidávány a v roce 1875 byly otevřeny čtyři třídy. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 6) Od školního roku 1905/1906 byla cvičná škola dokonce pětitřídní.

6.2.2 Změny v rámci fungování učitelského ústavu

V roce 1920 byl německý státní chlapecký učitelský ústav spojen nařízením ministerstva školství a kultury 30. 7. 1920 č. 43.548 se soukromým ženským učitelským ústavem. Tímto krokem vznikl Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích (německy: Deutsche Staats-Lehrerbildungsanstalt mit Koedukation in Budweis). Působil nadále jako smíšený učitelský ústav, kde se vzdělávali chlapci i děvčata. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923)

Vzhledem k událostem v roce 1938 byl tento ústav z vlastního popudu Němců 24. září 1938 uzavřen. Učitelé a studenti se tak přesunuli na německé území. Tedy přesněji na území okupované Němci v jižních Čechách. V Prachaticích a v Českém Krumlově vznikly nové učitelské ústavy, kam učitelé a studenti přešli. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář) Učitelský ústav v Českém Krumlově se nacházel na Špičáku a učit se zde začalo 23. 11. 1938. Ústav zde fungoval do roku 1945. (Marchalová, 2020, s. 10)

Novým vedoucím německého ústavu v Českých Budějovicích, respektive cvičné školy, se stal Oscar Straß. Cvičná škola totiž fungovala ještě půl roku po uzavření učitelského ústavu. Její provoz byl ukončen 31. 1. 1939. Provizorními vedoucími ústavu se stali ředitel Československého Jirsíkova gymnázia Karel Likař a ředitel Českého učitelského ústavu v Českých Budějovicích Josef Ledvinka. Na ředitele Likaře připadla správa budov

a finanční výkazy, ředitel Ledvinka převzal výkazy a sbírky ústavu. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923)

V Českých Budějovicích byl německý učitelský ústav po události 15. 3. 1939, kdy se Československo změnilo na Protektorát Čechy a Morava, znovu otevřen. Znovuzřízení proběhlo 16. 8. 1939. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář) Slavnostní uvítání studentů proběhlo 26. 8. 1939 a den na to se začalo vyučovat. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 4, Školní kronika 1923–1940)

Umístění ústavu se v průběhu jeho existence ještě několikrát změnilo. Za první světové války se učilo v budově klempířské školy a německé obchodní školy. V letech 1919–1923 se učitelský ústav nacházel na adrese Česká 64. V roce 1923 se německý ústav přesunul do budovy v Jeronýmově ulici 12 (dnes Jeronýmova 10), kde už se nacházel před první světovou válkou. Zde zůstal do roku 1944 s roční odmlkou uzavření ústavu v roce 1938/1939 a poté se na rok přesunul na adresu Říšská 2 (dnes Husova 1), kde zůstal do svého uzavření v roce 1945. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář)

Změnu v průběhu své existence zaznamenala také cvičná škola. Z původních pěti tříd se stala od školního roku 1925/1926 opět pouze čtyřtřídní cvičná škola. Jelikož došlo v roce 1938 k uzavření učitelského ústavu, byla také uzavřena cvičná škola. Ale její uzavření proběhlo až později, a sice ke dni 31.1. 1939. Žáci z této školy přešli na obecnou školu. Po znovuotevření ústavu v roce 1939 byla 24. 11. otevřena také cvičná škola opět se čtyřmi třídami. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 4, Školní kronika 1923–1940)

6.2.3 Poslední etapa učitelského ústavu 1939–1945

Německý učitelský ústav byl znovuotevřen ve školním roce 1939/1940 a zůstal fungovat do roku 1945. V tomto období se nacházel v budově Jeronýmova 12/405 (dnes Jeronýmova 10/200) do roku 1944 a poté do roku 1945 na adrese Říšská čp. 2, č. 1/983 a 3/984 (dnes Husova 1/1849, čp. 1848 a 3/555). (SOkA České Budějovice, fond Státní

učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář) Během této etapy se na německém ústavu propagovala nacistická ideologie a všichni z ústavu byli průběžně informováni o situacích na frontě. Vítězství v bitvách se náležitě oslavovala. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 4, Školní kronika 1923–1940)

Po druhé světové válce došlo k odsunu Němců z českého území a byly rušeny německé školy. Německý učitelský ústav byl tak po druhé světové válce roku 1945 uzavřen.

6.3 Ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti

6.3.1 Začátky učitelského ústavu

Český ústav v Českých Budějovicích dlouho chyběl. V Českých Budějovicích se totiž nacházel pouze Státní koedukační německý učitelský ústav. Předtím, než došlo k otevření Českého ústavu pro chlapce na popud Augusta Zátky roku 1905, byl otevřen ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti v roce 1903.

O otevření tohoto ústavu se zasloužila velebná Matka Důstojná paní generální představená Kongregace sester Nejsvětější Svátosti Mater Marie Magdalena Šebestová. Zažádala o otevření ústavu a ministerstvo kultu ve vyučování povolilo otevření v roce 1903 výnosem 12/8 1903 č. 35.452. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939, s. 1) Velebná Matka Důstojná paní M. M. Šebestová se snažila o otevření učitelského ústavu ještě téhož roku v září. Při této realizaci jí vypomohli následující pánové: ředitel c. k. reálné školy v Českých Budějovicích Josef Mrňák, c. k. profesor Josef Brniš, c. k. okresní školní inspektor Josef Honzík, ale také ředitel c. k. učitelského ústavu v Soběslavi Josef Vojta a profesor téhož ústavu Matěj Skotský. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939, s. 2)

Učitelský ústav potřeboval ke svému otevření nejen učitele, ale také učebny a vybavení učeben. Získání dobrých učitelských sil se podařilo, ale nebylo to snadné. Ve stejném roce se totiž otevřelo české Dívčí lyceum v Českých Budějovicích, které také potřebovalo učitelské síly. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939, s. 3)

Ředitelem ústavu se stal veledůstojný pan profesor František Eliášek, člen kanceláře nejdůstojnější biskupské konzistoře budějovické. Vyučoval také náboženství.

Výnosem 11/9 1903 č. 35.754. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939, s. 5) dostala zakladatelka povolení k otevření cvičné školy. Otevřela se tak spolu s učitelským ústavem dvoutrídni obecná cvičná škola. Tato cvičná škola měla sloužit žákyním učitelského ústavu jako praktická zkušenost s vyučováním. O dva roky později, tedy v roce 1905, byla cvičná škola odloučena od učitelského ústavu. Stala se z ní samostatná obecná škola, která získala právo veřejnosti a stala se pětitřídní. Došlo k tomu vynesemím c. k. ministerstva kultu a vyučování 17/7 1905 č. 2518 a také c. k. zemské školní rady 8/8 1905 č. 31 857. Ale i tak zůstala obecná škola k dispozici žákyním učitelského ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

K prvním přijímacím zkouškám se přihlásilo 47 žadatelek. Přijato jich bylo 40 do prvního ročníku. Do cvičné školy bylo přijato v obou třídách 22 žákyň. Školní rok začal 18. září 1903 službami Božími a vzývání Ducha Svatého v klášterní domácí kapli.

Rok 1906 byl pro učitelský ústav významný. Získal právo veřejnosti výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování 22/12 1906 č. 46.812 a přípisem c. k. zemské školní rady 27/12 1906 – č. b3503 1906. Tento výnos byl vydán na konci roku 1906. Platil tak pro další rok 1907, kdy se konaly první maturity na učitelském ústavu. Zkoušky dospělosti se poté opakovaly každý druhý rok. Bylo to z toho důvodu, že nebyly otevírány všechny čtyři ročníky najednou, ale každý rok pouze dva. Pro příklad byl ve školním roce 1906/1907 otevřen ročník druhý a čtvrtý. V následujícím školním roce byl otevřen první a třetí ročník. A tak se to neustále opakovalo. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

6.3.2 Fungování učitelského ústavu v letech 1915–1941

Kromě samotného ženského učitelského ústavu byl u Kongregace sester Nejsvětější Svátosti také otevřen ústav pro vzdělávání učitelek mateřských škol, který působil v letech 1915–1947. Na základě toho fungovala také u Kongregace mateřská škola, aby zde

studentky mohly získat praxi. A současně byl také otevřen industriální kurz pro vzdělávání učitelek, který působil v letech 1915–1923. (Novotný, 2016)

Zde je příklad toho, jak industriální kurz probíhal.: V roce 1920 se na učitelském ústavu otevřel prázdninový kurz pro industriální učitelky. Byl povolen výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 22. června 1920, č. 37.498 a vyučováno bylo každý den kromě neděl a svátků v čase 8–12 a 14–18 hod. Kurz probíhal od 1. července do 30. srpna. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

6.3.3 Události v letech 1918–1941

V roce 1919 se dne 24. září vůbec neučilo, protože se vrátil ministr Edvard Beneš z Paříže z mírové konference. Zastavil se v Českých Budějovicích a byl slavnostně přivítán na náměstí.

Každoročně se dne 28. října slavilo výročí založení republiky. V prvních letech republiky to byly oslavy s velmi pestrým programem. S recitacemi, proslovy a divadelními představeními.

Podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty 11. března 1920, č. 3388 byl uspořádán stromkový den. V zahradě ústavu byly zasazeny dva stromky.

Smutná událost v lednu roku 1922, která se dotkla ústavu jakožto církevní instituce, byla smrt papeže Benedikta XV. Na učitelském ústavu byla uspořádána smuteční oslava.

Významným datem byl 2. duben 1933, výročí úmrtí Ježíše Krista. Událost si připomněli všichni na místním ústavu. V kronice je popsána takto: „Svatý rok – světové jubileum Krále králů – 1900. výročí vykupitelské Oběti Spasitelovy uvedeno všem žákyním na paměť s povzbuzením ke vroucí vděčnosti k Božskému Trpiteli“.

Dne 27. května roku 1933 ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti oslavil 30 let své existence. Na tuto počest odehrály studentky ústavu a žákyně cvičné školy drama o čtyřech jednáních zvané *Miriam Drinopolská* od první učitelky ústavu Mater M. Františky Šebestové.

Smutnou zprávou pro celý národ bylo úmrtí prvního prezidenta nové republiky Tomáše G. Masaryka dne 14. září v roce 1937. Ještě v tento den zaslal ústav a další střední

školy z Českých Budějovic kondolenční telegram panu prezidentovi E. Benešovi a do Lán rodině T. G. Masaryka. Dne 17. září si celý ústav vyslechl smuteční projev ministra školství a národní osvěty a 18. září se všichni zúčastnili pietní slavnosti na počest pana prezidenta. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

6.3.4 Konec učitelského ústavu

Dochovaná kronika končí v roce 1939, proto nejsou detailní informace k uzavření ústavu. Z dostupných zdrojů je uveden pravděpodobný rok uzavření učitelského ústavu rok 1941. (Novotný, 2016)

6.4 Ženský učitelský ústav Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa

Učitelský ústav Kongregace Školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa byl ženským učitelským ústavem. Tento ústav v fungoval v letech 1904–1942. (Jakšičová, 2012, s. 150)

Budovy U Sv. Josefa, a tedy i učitelský ústav se nacházely Na Sadech 29. V domě U Svatého Josefa se nacházely mateřská škola, obecná škola, měšťanská škola a již zmíněný učitelský ústav.

Na ústavu byly vždy v jeden školní rok otevřeny pouze dva ročníky. První ročník se totiž otevíral každé dva roky. Otevírání prvního ročníku bylo naplánováno tak, aby se tento ústav střídal s ústavem Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, kde byly také vždy otevřeny jen dva ročníky v jednom školním roce.

Na učitelském ústavu vyučovaly řeholnice s výjimkou katechety, učitele náboženství. Jelikož to byl ústav církevní, studentky byly vzdělávány v náboženském duchu.

Tento učitelský ústav se podílel na vzdělávání učitelek v Českých Budějovicích tak jako ostatní tři výše zmíněné učitelské ústavy a byl důležitou součástí školství na území Čech.

7 Metodologie výzkumu

7.1 Cíl výzkumu

Cílem diplomové práce je zachytit fungování učitelských ústavů v Českých Budějovicích zaměřené na všeobecné vzdělávání v letech 1918–1946 a vzájemně je porovnat. V teoretické části je uvedeno, že se jedná o čtyři učitelské ústavy nacházející se v těchto letech v Českých Budějovicích. Ve výzkumné části budou zpracovány průběhy školních let jednotlivých ústavů z dostupných školních kronik a také údaje k počtu studentů a studentek ze školních kronik a výkazů jednotlivých institucí. Hlavním cílem je zjistit, zda měly události z roku 1918 a 1938 vliv na chod učitelských ústavů a jak konkrétně se to projevilo. Dále zda se průběh školního roku v těchto letech nějak změnil a také zda se události těchto let projevily na počtech studentů a studentek. Tento výzkum tak může ukázat, jak se historické události odrážely ve školním životě.

7.2 Výzkumný problém

Vliv historických událostí na chod učitelských ústavů v Českých Budějovicích zaměřujících se na všeobecné vzdělávání v letech 1918–1946.

7.3 Výzkumné otázky

Hlavní otázka

Jak se historické události v letech 1918 a 1938 odráží na fungování učitelských ústavů v Českých Budějovicích, průběhu školního roku a počtu studentů a studentek?

Dílčí otázky

- Jak probíhal průběh běžného školního roku a školních let 1918/1919 a 1938/1939 na jednotlivých učitelských ústavech?
- Jak se lišily průběhy školních let na všech učitelských ústavech v Českých Budějovicích zaměřujících se na všeobecné vzdělávání?

- Kolik studentů a studentek navštěvovalo jednotlivé učitelské ústavy v Českých Budějovicích zaměřující se na všeobecné vzdělávání v letech 1918–1946?
- Jak se lišily celkové počty studentů dílčích učitelských ústavů v porovnání s ostatními učitelskými ústavami v Českých Budějovicích v letech 1918–1946?

7.4 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem mé práce jsou dochované kroniky a výkazy jednotlivých učitelských ústavů. Kroniky a výkazy českého a německého učitelského ústavu jsou k dispozici ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích nebo také online v digitálním archivu (viz <https://digi.ceskearchivy.cz/>). Kroniky českého učitelského ústavu se dochovaly všechny tři z dob působení ústavu v letech 1905–1948. Kroniky německého učitelského ústavu se dochovaly dvě, a sice z let 1868–1923 a 1923–1940. Chybí tak kronika, která by zaznamenala poslední období německého učitelského ústavu, který byl zrušen v roce 1945. Kronika ženského učitelského ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátostí je uložena přímo v kongregaci v Lipenské ulici v Českých Budějovicích. Dochovala se pouze jedna kronika z let 1905–1939. Výkazy studentek této školy se nedochovaly, ale informace k počtu studentek se nachází v uvedené kronice. Kroniky ani výkazy ženského učitelského ústavu v domě U Sv. Josefa se nedochovaly. Z toho důvodu se výzkumný vzorek zmenšuje a výzkum se zaměřuje pouze na tři výše zmíněné učitelské ústavy.

Zmenšení výzkumného vzorku nastává také v průběhu školního roku 1938/1939. Německý učitelský ústav byl z vlastního popudu Němců na tento školní rok uzavřen. Proto se průběh tohoto školního roku odehrál pouze na českém a ženském učitelském ústavu.

Všechny dochované kroniky učitelských ústavů jsou ručně psané. Kroniky českého učitelského ústavu a ženského učitelského ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti jsou psány v českém jazyce. Kroniky německého učitelského ústavu jsou psány kurrentem, což je novogotické písmo. Jelikož nedisponuji znalostmi pro čtení tohoto písma, pomáhal mi s překladem pan profesor PhDr. Václav Bok, CSc. V přílohách uvádím ukázkou originální části a jejího pracovního překladu. (viz Příloha č. 3)

Ještě bych ráda dodala, že některé kroniky nebyly při zápisu číslovány nebo se číslování nachází pouze na prvních stránkách. Z tohoto důvodu nejsou u některých citací uvedených v textu diplomové práce zapsány čísla stránek.

7.5 Výzkumný design

K výzkumu můžeme přistupovat z hlediska kvalitativního a kvantitativního přístupu, nebo dnes také užívaného smíšeného přístupu. Vzhledem k povaze mé diplomové práce jsem zvolila smíšený typ výzkumného přístupu. Kvalitativní výzkum je typický pro historickou disciplínu a nenumerická, nominální data a kvantitativní přístup se využívá při práci s numerickými daty. V mém případě jde především o zpracování dokumentů, tedy dochovaných kronik učitelských ústavů, a tak převládá kvalitativní výzkum. Avšak při zpracování výkazů a počtu studentů a studentek je třeba využít také kvantitativní přístup. Jak Hendl (2016) uvádí, výstupem kvalitativního přístupu je formulace nové teorie nebo hypotézy a výhodou je, že se dozvídáme podrobnější informace a můžeme tak lépe zohlednit souvislosti. Výhodou smíšeného typu je, že se dají kombinovat slova a čísla. Tyto dvě metody se zároveň doplňují a je možné takto získat mnohem obsáhlejší odpovědi na otázky.

Při kvalitativním výzkumném šetření „data, která máme k dispozici a chystáme se je zpracovávat, jsou obvykle ve formě textu – jde o přepisy rozhovorů, záznamy z pozorování, dokumenty apod.“. (Šedřová, 2007, s. 207) Z toho důvodu je třeba využít metody analýzy kvalitativních dat a získané informace zanalyzovat a následně zpracovat.

Při zpracování dat nejlépe poslouží model otevřeného kódování. Text je rozdělen do jednotek, tedy sekvencí slov, vět nebo odstavců, které jsou výstižně pojmenovány. Toto pojmenování neboli kódování nám poslouží k lepší přehlednosti při práci s textem. (Šedřová, 2007, s. 211, 212)

Konstantní komparace je jedna z obecných analytických strategií. Jedná se o porovnávání získaných dat. Tato práce se zaměřuje na porovnávání učitelských ústavů, proto je tato strategie vhodná při výzkumném šetření. Komparace funguje na bázi hledání podobného a rozdílného. (Šedřová, 2007, s. 223) Tato metoda bude využita také při porovnání počtu studentů a studentek na ústavech. Budou stanoveny hypotézy, zda mohl být počet studentů a studentek ovlivněn historickou situací.

8 Výsledky výzkumného šetření

Výzkumná část je rozdělena na dvě části. V první části si popíšeme běžné školní roky a školní roky v letech 1918/1919 a 1938/1939 a porovnáme, v čem byly stejné a v čem se lišily. Uvedeme si, jak se historické události let 1918 a 1938 odrazily na fungování učitelství ústavů. Jak již bylo výše zmíněno, popisovány budou pouze tři ústavy: Československý státní koedukační ústav učitelství v Českých Budějovicích (v textu jako český učitelství ústav), Německý státní koedukovaný učitelství ústav v Českých Budějovicích (v textu jako německý učitelství ústav) a ženský učitelství ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti (v textu jako ženský učitelství ústav). Z ženského učitelství ústavu v domě U Sv. Josefa Školských sester de Notre Dame se kroniky ani výkazy nedochovaly, proto není porovnáván.

Ve druhé části si porovnáme počet studentů na jednotlivých ústavech. Z dostupných materiálů si uvedeme počty studentů během období 1918–1948. Na grafickém znázornění si ukážeme, jak byly ústavy velké a jak se počty studentů lišily v průběhu školních let. V celkovém srovnání všech tří ústavů si ukážeme, jak se velikost ústavu měnila a odlišovala. Uvedeme si, zda mohl být počet studentů ovlivněn historickou situací let 1918 nebo 1938 nebo zda mohl být některý učitelství ústav upřednostňován.

8.1 Běžný školní rok na učitelství ústavech

V následujících kapitolách je popsán takový běžný průběh školního roku. Nejprve, jak to vypadalo na českém učitelství ústavu, poté na německém učitelství ústavu a nakonec na ženském učitelství ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti. Na závěr se nachází porovnání průběhu školního roku na všech třech ústavech.

8.1.1 Průběh školního roku na českém učitelství ústavu

Organizace školního roku, tedy začátek a konec školního roku a prázdniny na školách, byla určována ministerstvem a byla tak na všech školách stejná.

Průběh školního roku na českém učitelském ústavu vypadal následovně. Nejprve byly vykonány opravné zkoušky, nejčastěji v září. Poté proběhl dodatečný zápis. První školní den se datumově v různých letech lišil, po většinou ale spadal na měsíc září. Tento den započal slavnostním zahájením v tělocvičně. Bylo proneseno úvodní slovo, pravidla kázně a zpívání hymny. Za doby Československa to byla hymna česká a slovenská. V měsíci říjnu nebo listopadu poté proběhly opravné maturitní zkoušky z předešlého školního roku.

Každou neděli se pořádala mše v Růženeckém chrámu Páně⁷. Účast na této mši byla dobrovolná.

Během roku byla slavnostně připomínána různá výročí. Například oslavy výročí republiky 28. října, dále narození Tomáše G. Masaryka 7. března, narození Jana A. Komenského 28. března a jeho úmrtí 15. listopadu. Narození K. Havlíčka 31. října nebo oslavy Jana Husa před koncem školního roku. Oslavy probíhaly většinou v tělocvičně, která byla slavnostně vyzdobena. Probíhalo zde také zahájení a konec školního roku.

Na učitelský ústav jezdili inspektoři provádět kontroly. Jeden inspektor se vždy zabýval jedním oborem, a z toho důvodu se za jeden školní rok na učitelský ústav podívalo i více inspektorů.

Byly pořádány sbírky pro českou zemskou komisi a Československý červený kříž.

Součástí výuky ani nechyběly poučné vycházky a výlety. Ať už místní nebo mimo České Budějovice. Navštěvovalo se například muzeum, místní elektrárna nebo různé výstavy. Studenti měli také možnost hospitovat při výuce v ústavu pro hluchoněmé v Riegrově ulici. Nechyběla ani turistika a výlety např. do Husince, Hluboké nad Vltavou, Vyššího Brodu.

Ústav měl právo veřejnosti. To znamená, že na ústavu probíhaly maturitní zkoušky, zvané také jako zkoušky dospělosti studentů čtvrtých ročníků každý rok. Většinou se písemné části uskutečňovaly v květnu a ústní části v červnu. Pokud někteří studenti neuspěli, měli možnost na jednu opravu maturity na začátku dalšího školního roku.

Jeden školní rok se skládal ze dvou pololetí nebo také běhů. Tak jak to známe dnes, dostali studenti pololetní vysvědčení většinou v lednu. V prvním pololetí proběhly vánoční

---

⁷ Kostel Panny Marie Růžencové (České Budějovice, Žižkova třída)

prázdniny. Ve druhém pololetí byly velikonoční prázdniny a v červnu se rozdala závěrečná vysvědčení. V dřívějších letech před vznikem první republiky byla vysvědčení posunuta o polovinu měsíce později. To znamená pololetní vysvědčení dostali studenti v půlce února a prázdniny dětem začaly v polovině července. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelského ústavu 1922–1939)

Školní rok probíhal stejně dlouhou dobu jako dnes. Vysvědčení studenti dostávali dvakrát, v pololetí a na konci školního roku. Co ale působí jinak, je způsob, jakým vše probíhalo. Začátek nebo konec školního roku bylo bráno jako důležitá událost, kde se sešla celá škola. Podobně byly slaveny i oslavy a významné dny. Slavnostně se vyzdobila tělocvična a byly řečeny projevy. Součástí výuky byly i výlety a poučné vycházky, tedy exkurze.

8.1.2 Průběh školního roku na německém učitelském ústavu

Začátek školního roku se řídil ministerským nařízením a většinou spadal na září. Nejprve proběhly opravné zkoušky, poté zápis do školy a následně začalo pravidelné vyučování. V měsíci září také proběhly opravné maturitní zkoušky.

V průběhu školního roku se připomínaly různá důležitá výročí, narozeniny nebo významné dny. Jako například 28. října, narození Tomáše G. Masaryka nebo Jana Amose Komenského. Byla také oslavena výročí významných osobností jako Edisona, Pestalozziho nebo Beethovena. O způsobu připomenutí výročí významných osobností se kronika moc nezmiňuje, a když ano, je to většinou formou krátkého proslovu či výkladu v jednotlivých třídách.

Během školního roku na učitelský ústav jezdili inspektoři na inspekce.

Učitelský ústav se snažil zapojovat do charitativních sbírek a pomáhat potřebným. Součástí školního roku byly také pořádány různé exkurze nebo výlety po okolí.

Školní rok se dělil na dvě pololetí. V průběhu prvního pololetí proběhly vánoční prázdniny a na konci pololetí dostali studenti a studentky vysvědčení. Hned na to začalo nové pololetí. Ve druhé části školního roku měli studenti velikonoční prázdniny. Písemné maturity se na ústavu konaly každý rok většinou v měsíci květnu a ústní část zkoušky poté

v červnu. V červnu dostali všichni studenti závěrečná vysvědčení a začaly letní prázdniny. V měsíci červnu proběhly také přijímací zkoušky na učitelský ústav do prvního ročníku. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 4, Školní kronika 1923–1940)

V kronice není samotnému průběhu roku věnováno tolik stránek, i když se liší v závislosti na školním roce. Německý učitelský ústav v kronice věnoval hodně místa pro uvedení různých nařízení a ministerských výnosů. Ale také popisu situace na ústavu z hlediska pilnosti studentů a studentek a jejich chování. Nejsou proto tak detailně popsány jednotlivé úkony a aktivity, které na učitelském ústavu proběhly. Čtenáři je z kroniky patrné, že byli studenti vychováváni v mravnosti, aby mohli jít příkladem jako učitelské vzory.

8.1.3 Průběh školního roku na ženském učitelském ústavu

Začátek školního roku začínal na všech školách stejně, konkrétní datum bylo vždy dáno ministerským výnosem. Většinou připadl začátek na měsíc září. V září se také konaly opravné zkoušky. Studentky byly přivítány v tělocvičně, kde si vyslechly proslov k začátku školního roku a pravidla kázně.

Během školního roku oslavil ústav různá výročí a významné dny. Učitelský ústav kongregace sester velmi dbal na důstojné oslavení dané události. Vždy si tak studentky vyslechly význam daného výročí, byly řečeny básně a zazpívány písně. Slavily se např. výročí úmrtí rytířského krále Alexandra I. Osvoboditele 9. října nebo narozeniny prezidenta Tomáše G. Masaryka, poté Edvarda Beneše či Jana A. Komenského. Ústav se potom účastnil i pohřbů důležitých osobností ze světské nebo církevní oblasti.

K důležitým oslavám patřilo výročí vzniku Československé republiky. Studentky přednesly básně nebo zazpívaly písně ve vyzdobené tělocvičně. Díky rozhlasu na ústavě si mohli všichni poslechnout projev ministra školství. Na závěr se zazpívala státní hymna.

Rozhlas se stal nedílnou součástí ústavu. Studentky si mohly vyslechnout proslovy významných osobností, ale také opery nebo naučná vyprávění.

Ženský učitelský ústav poměrně často pořádal charitativní sbírky. Většinou studentky z ústavů nebo cvičné školy sehrály divadelní představení, kde se vybralo obnos pro potřebné.

Studentky se kromě výuky také účastnily poučných vycházek nebo výletů. Např. do Nedabyle, na Klet', do českobudějovické plynárny, do továrny na mýdlo a těstoviny v Poříčí u Českých Budějovic nebo na Pašijové hry v Hořicích. Na ústavu se pořádal tzv. pochodový den. Kdy se šly různě dlouhé pochody, studentky se učily orientaci podle mapy nebo měřit vzdálenost. Studentky chodily také na výstavy, divadelní představení, koncerty nebo do biografu na vzdělávací filmy. Byly to například filmy Psohlavci od Aloise Jiráska, Amundsenova výprava vzducholodí Norge k severnímu pólu, Štefanik nebo Velké mysterie Vatikánu.

Organizace školního roku byla dána rozhodnutím ministerstva. Během prvního pololetí proběhly vánoční prázdniny. Na konci prvního pololetí studentky dostaly vysvědčení. Ve druhém pololetí proběhly velikonoční prázdniny. Slavnostně byla potom předána vysvědčení na konci školního roku. Součástí školního roku byla také rodičovská sdružení. Většinou v květnu proběhla přijímací zkouška a poté zápis ke studiu. První ročník byl otevírán každý druhý rok, to znamená, že se každý druhý rok konaly také maturitní zkoušky. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939, s. 1)

Průběh školního roku na ženském učitelském ústavu byl velmi rozmanitý. Když se slavilo něco významného, studentky a vedení ústavu vždy připravilo bohatý program. Učitelský ústav se také velmi angažoval v charitativních sbírkách a svými vystoupeními tak mohl přispívat potřebným. Studentky se také vzdělávaly mimo učitelský ústav na exkurzích a naučných vycházkách. A jelikož se na ústavu konaly zkoušky dospělosti pouze jednou za dva roky, byla to významná událost, jak je z kroniky patrné.

8.1.4 Porovnání běžného školního roku na ústavech

Všem učitelským ústavům je společné, že se organizace školního roku řídila podle ministerského nařízení. Tedy začátek roku, prázdniny, významné dny a konec roku připadly na stejné datum a ústavy je slavily společně.

Lišily se ale v tom, jak tyto události slavily. Každý učitelský ústav pojal danou událost po svém a podle toho ji oslavil. Daná událost se většinou slavila ve vyzdobené místnosti, ale s jiným programem. Někdy se slova ujali ředitelé ústavu, jindy vyučující a někdy se na programu podíleli i studenti a studentky. Nejvíce se do slavnostního programu

zapojovaly studentky z ženského učitelského ústavu, vedly básnické přednesy, zpívaly písně nebo hrály divadelní scénky. Naopak u německého ústavu z kroniky není patrné, že by se významné události takto slavily. Většinou proběhly v menším rozsahu a zvláště v jednotlivých třídách. Čímž se od ostatních ústavů odlišuje.

Další odlišnost najdeme v tom, co za významné dny a osobnosti byli oslavováni. Český a německý učitelský ústav slavily významné dny světských osobností a událostí. Zatímco na ženském ústavu to byly kromě světských událostí také církevní slavnosti a významné dny církevních osobností.

Všechny učitelské ústavy se snažily pomáhat potřebným a účastnily se nebo dokonce pořádaly charitativní sbírky. Nejvíce se o charitativních sbírkách dočteme v kronice ženského učitelského ústavu. Tento ústav velmi často pořádal sbírky, kdy většinou studentky odehrály nějaký divadelní výstup nebo zahrály na hudební nástroje.

Učitelské ústavy se také všechny snažily své studenty a studentky vodit na zajímavá místa. Pořádaly různé exkurze, výlety nebo poskytly jiný výchovný program. Jako například návštěva kina, divadla nebo koncertu.

Můžeme tedy vidět, že se organizace školního roku na jednotlivých učitelských ústavech v zásadě nelišila. Najdeme ale odlišnosti ve způsobu konání jednotlivých aktivit nebo v jejich četnosti.

8.2 Školní rok 1918/1919

V následujících kapitolách je popsán průběh školního roku 1918/1919 na českém, německém a ženském ústavu v Českých Budějovicích. Tento rok byl významným pro Čechy, protože vznikla První republika. Popíšeme si tedy, jak se tato událost projevila na průběhu školního roku a jaké další aktivity byly součástí daného školního roku. Na závěr této kapitoly je uvedeno porovnání těchto tří ústavů a průběh školního roku 1918/1919.

8.2.1 Školní rok 1918/1919 na českém učitelském ústavu

Školní rok v roce 1918 započal jako každý jiný. Nejprve byly vykonány opravné zkoušky a poté proběhl zápis studentů do ústavu a žáků do cvičené školy. Nový školní rok

začal dne 17. září, a sice mší svatou v kostele Páně sv. Jana Nepomuckého. Po mši následovalo zpívání čtyř slok rakouské národní hymny. Vyučování poté započalo následující den 18. září. Vyučování se uskutečňovalo v české státní průmyslové škole, v budově obchodní školy a v soukromém domě. Ústav byl totiž využit pro vojenské účely.

Velkou událostí, jež byla náležitě oslavena učitelským ústavem, byl 28. říjen 1918 a vyhlášení samostatné Československé republiky. Tato velká událost byla oslavena dne 5. listopadu ve vyzdobené učebně státní průmyslové školy, kde promluvil ředitel o pádu Rakouska-Uherska a vzniku nového Československého státu. Svůj projev ukončil provoláním třikrát sláva osvoboditelům českého národa. Studenti se poté mohli účastnit uvítání českých delegátů a slavnostního průvodu ve městě. Oslava národního osvobození pokračovala dále 8. listopadu 1918 podle vynesení zemské školní rady.

Později 20. prosince byl slavnostně přivítán prezident Tomáš Garrigue Masaryk v Českých Budějovicích. Ve městě se sešli občané města, ale také studenti a učitelé učitelského ústavu.

Výuka v tuto dobu stále probíhala na jiných školách, protože budova sloužila od roku 1915 k vojenským účelům. Proto nařídil Národní výbor po skončení války vyklizení a vyčištění budovy českého učitelského ústavu, aby tam výuka mohla opět probíhat. Dne 9. 12. proběhla dopolední výuka již v budově učitelského ústavu, ale na rozkaz musela být budova opět vyklizena z důvodu ubytování vojska. Vojsko se však nedostavilo, a tak vyučování v budově učitelského ústavu pokračovalo 3. ledna.

K dalším oslavám, které se na učitelském ústavu odehrály, patřila výročí narozenin. Dne 7. března se oslavily narozeniny prezidenta T. G. Masaryka a později dne 28. března narození J. A. Komenského. Vždy se ústav sešel v místní tělocvičně.

Dne 4. května se pořádal stromkový den na nařízení zemské školní rady. Všichni se shromáždili před ústavem a byly zasazeny dvě lípy, které měly připomínat čest padlým studentům vojínům a čest studentům legionářům.

V tomto školním roce se uskutečnily poučné vycházky například do Rožmberka, na Čertovu stěnu, na Helfenburk nebo do Prachatic.

Závěr školního roku byl zároveň oslavou Jana Husa. Kdy se žactvo opět shromáždilo v tělocvičně. Studenti po proslovu dostali vysvědčení a tím byl školní rok u konce. (SOKA

České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelského ústavu 1905–1922, s. 160–166)

V úvodu školního roku je stručně popsána statistika studentů. Kolik jich je zapsáno, kolik opakovalo předměty nebo zkoušku dospělosti. Je zde také popsán stav učitelského sboru. Školní rok je v kronice vcelku pěkně popsán. Čtenář si dokáže udělat obrázek o tom, jak školní rok probíhal a které aktivity se kde prováděly. Vznik První republiky je zde zdůrazněn a je mu věnována pozornost, jak se vše událo a jak se událost oslavovala. Tato událost ovlivnila chod školního roku. Byl dán důraz na národní cítění a vlastenectví, které nechybělo u žádné z oslav vzniku republiky a oslav bylo v tomto roce opravdu požehnaně. V kapitole Přílohy se nachází ukázka záznamu v kronice o vzniku První republiky. (viz Příloha č. 4)

8.2.2 Školní rok 1918/1919 na německém učitelském ústavu

Budova německého učitelského ústavu byla ještě ve školním roce 1918/1919 poskytnuta pro vojenské účely. Vyučování sice začalo, ale probíhalo v provizorních prostorech na strojní průmyslové škole nebo na škole ekonomické. K uvolnění prostor došlo až v dubnu 1919, které ale byly ve špatném stavu. Bylo třeba prostory opravit a vydezinfikovat.

Vzhledem k této situaci bylo zkrácené vyučování, pouze polodenní. Proto bylo obtížné splnit učební cíl. Ale i přesto se konaly praxe studentů třetích a čtvrtých ročníků.

Během školního roku proběhly různé oslavy událostí a pamětních dnů. Jedním z nejdůležitějších oslav tohoto roku byl vznik Československé republiky 28. 10. 1918. Německý učitelský ústav se také zúčastnil oslav této významné události. Následně byli studenti 5. 11. 1918 poučeni o významu a důležitosti této situace.

V prosinci téhož roku proběhla sbírka pro německou komisi na ochranu dětí a mladistvých.

V období 10. 12. 1918 – 9. 1. 1919 byly vánoční prázdniny a děti měly volno.

Konec prvního pololetí vyšel na 28. 2. 1919, kdy děti dostaly svá vysvědčení.

Dále se 28. 3. slavilo výročí narození Jana Amose Komenského. Studentům byla připomenuta důležitost Komenského a význam tohoto výročí.

Vzhledem ke vzniku Československé republiky museli ředitelé a učitelé škol skládat přísahu Československému státu. Ředitelé německých škol jižních Čech skládali přísahu 28. 4. 1919 a učitelé 29. 4. 1919. Přísahu skládali do rukou zemského inspektora Josefa Steinze.

Z nařízení vlády se také konala stromová slavnost (německy: Baumtag). Dne 19. 5. se studenti a učitelé shromáždili na dvoře školy k zasazení stromu jako upomínku na významný den založení republiky.

Dne 17. a 18. 6. probíhaly ústní maturity, kterým předcházela maturita praktická a písemná. Dne 27. 6. byl poslední den výuky a 28. 6. proběhlo rozloučení se studenty před prázdninami. (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923)

Součástí záznamu ze školního roku v kronice je hned v úvodu tabulka statistiky studentů, najdeme tam také celkové výsledky ze zkoušky dospělosti. Nechybí ani stav učitelského sboru nebo změny učitelského zastoupení. Jsou zde velmi do detailu popsána nařízení a předpisy, které se mají dodržovat. Samotný průběh a aktivity školního roku jsou psány v porovnání s předpisy stručně. Pouze stručně je také popsán vznik První republiky, což je vidět v příloze v ohraničeném rámečku (viz Příloha č. 5). Je uvedeno, že se učitelský ústav zúčastnil oslav a studenti se dozvěděli důležitost situace a nového státu. Ale víc tuto událost kronika nerozvádí. Ze čtení tohoto školního roku v kronice je patrné, že událost vzniku republiky nijak více nenarušila chod školního roku.

8.2.3 Školní rok 1918/1919 na ženském učitelském ústavu

Školní rok 1918/1919 začal jako každý jiný. Byly vykonány opravné zkoušky a proběhly dodatečné zápisy do ročníků. První školní den začal mší v kostele jako obvykle. Výuka pak začala následující den.

Založení Československé republiky byla velmi významnou a na ústavu oslavovanou událostí. Úvodní text k tomuto významnému datu zní velmi honosně: „28. říjen 1918 jak žhavý blesk rozťal tmavou chmůru v líci Čechie. Staletá touha splněna. V drsné mečů hudbě

probudil se k životu novému náš Československý stát. Plamenná perut' nadšení a zápalu, jež hrála srdce našich buditelů, dotkla se žhavě i skrání našich. [...]“ (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939) Text ještě pokračuje a je vidět, že je chloubou této události.

Vznik nového státu byl náležitě oslaven dne 5. listopadu. Nejprve účastí na službách Božích v klášterním Chrámu Páně. Zazpíván byl chvalozpěv *Tebe, Bože chválíme* a národní hymna *Kde domov můj*. Oslavy pokračovaly v místní tělocvičně, kde bylo zpíváno *Svatý Václave* a studenti byli poučeni o zřízení Československa a byli pobízeni k vděčnosti k zakladatelům státu. Oslavy pokračovaly ještě dne 8. listopadu, kdy se všichni opět sešli v tělocvičně. Ředitelka ústavu mluvila o dějinách českého národa a také nadějně budoucnosti nového státu. Jak je z kroniky patrné, celý školní rok se pak nesl v oslavné, nadějně atmosféře.

Další významnou událostí školního roku bylo výročí úmrtí Jana Amose Komenského v listopadu. K této události složila učitelka cvičné školy báseň, která je v kronice v celém svém rozsahu zaznamenána. Báseň oslavuje vznik nového státu, který by byl dobrým domovem pro Komenského, který musel ve své době zemi opustit. Na konci března se potom slavilo narození Jana Amose Komenského.

Ve dnech 17.–20. listopadu se neučilo, protože byli přivítáni legionáři a prezident Tomáš Garrigue Masaryk na náměstí v Českých Budějovicích. Účastnil se toho i učitelský ústav.

Jelikož byly ve školním roce 1918/1919 otevřeny ročníky II. a IV., musely studentky čtvrtého ročníku absolvovat praktické pokusy učení na cvičné škole. Tyto pokusy se konaly během celého prvního pololetí a každá studentka si tak vyzkoušela učení v průměru pětkrát až šestkrát. Po těchto pokusech následovaly výstupy, které byly studentkám ohodnoceny.

Dne 7. března se slavily narozeniny prezidenta T. G. Masaryka v tělocvičně ústavu. V kronice ústavu je uvedeno, že se sbor a žactvo shromáždilo před obrazem pana prezidenta a následoval oslavný program na jeho počest. Byla například zmíněna hesla a zásady prezidenta, zazpívaly se písně a přednesly básně.

O pár dní později 15. března slavil ústav jmeniny Jeho Excellence nejdůstojnějšího pana biskupa Monsignora Josefa Antonína Hůlky. Oslava proběhla formou uměleckého programu, jako např. hry na housle, na klavír, na flétnu.

Dne 28. března se také oslavily narozeniny Jana Amose Komenského proslovem a přednesy žákyní.

Poslední velká slavnost, která se na ústavě v tomto školním roce udála, byla stromová slavnost 3. května. Uspořádána byla podle ministerského nařízení ze dne 27. 3. 1919, č. 6708. Při této příležitosti byla zasazena „lípa Svobody“ jako upomínka na československou státní samostatnost. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

Průběh školního roku na učitelském ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti je popsán hodně detailně. Oslavy a památné dny, které na ústavě proběhly, jsou zapsané s názvy písní a přednesů, které byly proneseny. Někdy je i v kronice báseň celá zapsaná. Čtenář si to tak velmi živě dokáže představit a vžít se do té atmosféry. Když vznikla První republika, byla na ústavě velmi oslavována. V kronice ústavu je této události věnováno hodně stránek. Úvodní strana je z poloviny vymalována obrázkem (viz Příloha č. 6), který znázorňuje vlajky. O těchto vlajkách se uvažovalo, jakožto státní symbol nově vzniklého státu, a také lipová větev jako symbol národního stromu.

8.2.4 Porovnání školního roku 1918/1919 na ústavěch

Jak je z výpisu školních let patrné, každá kronika přikládá jednotlivým událostem určitý význam. Ačkoliv se události nově vzniklého státu týkaly všech ústavů, každý je oslavil po svém. Kronika Kongregace sester Nejsvětější Svátosti se všem událostem velmi věnuje. Důkladně popisuje, jak se co slavilo. Najdeme tam detaily vzniku nově vzniklého státu, včetně namalované vlajky. V porovnání s českým ústavem, je vznik První republiky popsán ne tolik do detailu. Ale i přesto je této události věnována pozornost. Oproti tomu v kronice německého ústavu a vzniku Československé republiky je věnováno nejméně pozornosti. Je zde stručně uvedeno, jak a kde se událost vzniku oslavila. Není to však tak pěkně popsáno jako v ostatních dvou kronikách. Můžeme tedy říct, že se tato událost německého ústavu nedotkla tolik jako ostatních dvou.

Ale ačkoliv je možné nabýt dojmu, že ženský ústav jaksi lépe nebo významněji oslavil tuto událost, počty oslav na tuto počest se shodují s ústavem českým i německým zmíněných v kronice. Všechny tři ústavy oslavily vznik republiky. Český ústav a ženský ústav mají v kronice uvedeno, že oslavy probíhaly v tělocvičně a ústavy se také zúčastnily slavnostního uvítání pana prezidenta v Českých Budějovicích.

Dále se na všech třech ústavech slavila výročí narozenin nebo úmrtí významných osobností národa, jako J. A. Komenský nebo narozeniny T. G. Masaryka. Čím se ale liší oslava významných osobností, je oslava narozenin církevních hodnostářů na ženském ústavu, kteří jsou v kronice ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti často zmiňováni. V tomto školním roce to byly narozeniny biskupa Josefa Antonína Hůlky.

Poměrně zajímavá je zmínka o studentkách a jejich výstupech na cvičné škole. Jelikož ročníků na ženském ústavu bylo méně než na českém nebo německém ústavu, mělo konání maturit významnější charakter. Proto se i můžeme dozvědět, kolik hodin musely studentky odučit, aby mohly být v praktické části maturit ohodnoceny. To se bohužel z kroniky českého nebo německého ústavu nikde nedočteme a cvičná škola tak působí separovaně od ústavu.

Podle ministerského nařízení musely být venku u učitelských ústavů zasazeny stromy jako upomínka na vznik republiky. Z kronik není patrné, zda byly stanoveny přesně dny k sázení stromů či nikoliv. Tady se totiž data liší. Na českém ústavu byla pořádána stromová slavnost dne 4. května, zatímco na ženském ústavu to bylo 3. května a na německém ústavu 19. května.

Začátek a konec školního roku se na ústavech nelišil. Ústavy se musely řídit ministerskou vyhláškou, která vždy určila začátek nebo konec roku.

Za zmínku ještě stojí, když porovnáme celkovou formu zápisu školního roku. O statistiku studentů a právních náležitostí se nejméně zmiňuje kronika ženského ústavu, rozsáhlejší statistický přehled najdeme na českém ústavu a zcela nejdetajnější popsání statistiky a právních náležitostí tohoto školního roku najdeme v kronice německého ústavu. V této kronice je velmi detailně popsáno, jak se mají studenti a učitelé chovat a jaké předpisy mají být dodržovány. Tím je ale velmi zkrácen zápis samotného průběhu školního roku v porovnání s kronikou českého nebo ženského ústavu.

Jak můžeme vidět, každý učitelský ústav se díval na události trošku jinak, byly tak jinak oslavované. Ale vždy se snažily událost určitým způsobem oslavit a také studenty informovat prostřednictvím různých projevů a přednesů. Z výše uvedeného je patrné, že událost roku 1918 a vznik nové republiky ovlivnily chod učitelských ústavů hlavně v pozitivním smyslu. Na učitelských ústavech se věnoval čas oslavám této události a také výkladu významu vzniku nové republiky. Ze zápisů je cítit nadšení a také úcta k nově vzniklému Československému státu.

8.3 Školní rok 1938/1939

V následujících kapitolách se nachází průběh školního roku 1938/1939. Popisovány jsou pouze český a ženský učitelský ústav. Německý učitelský ústav byl dne 24. 9. 1938 na popud Němců uzavřen, a to vzhledem k silicím vlivu Německa a touze stát se součástí Německé říše. Na fungování německého ústavu měly tedy tyto historické souvislosti velký vliv. Na konci září 1938 byla podepsána Mnichovská dohoda a Československo postoupilo hraniční oblast Sudet Německu. Proto se studenti a učitelé ze zavřeného německého ústavu přesunuly do ústavu do Prachatic a Českého Krumlova, což byla města v Sudetech.

V březnu 1939 se Československo stalo Protektorátem Čechy a Morava a bylo okupováno Německou říší. Je tedy zajímavé porovnat, jak během této doby učitelské ústavy fungovaly a zda se jejich fungování situace nějak dotkla či je omezila.

8.3.1 Školní rok 1938/1939 na českém učitelském ústavu

Školní rok na ústavu začal 1. září opravnými zkouškami a 2. září zápisem ústavu a cvičné školy. Poté proběhlo slavnostní zahájení v tělocvičně a začalo se učit.

Situace na začátku roku nebyla nejveselejší. Soužití s německým obyvatelstvem se zhoršovalo. Do toho se hned zkraje roku učitelský ústav zúčastnil pohřbu bývalého ředitele českého učitelského ústavu. Pár dní na to si také připomněli smutné výročí smrti bývalého prezidenta Tomáše G. Masaryka. Ve vyzdobené tělocvičně byl přednesen smuteční projev, žáci cvičné školy zarecitovali a studenti ústavu zazpívali.

O prázdninách učitelský ústav zakoupil rozhlas, který se stal součástí nejnovější informovanosti učitelů a studentů. Vyslechli si například projev prezidenta republiky Edvarda Beneše.

Dne 23. září byla vyhlášena mobilizace a čtyři učitelé ústavu museli nastoupit do vojenské služby. Den na to byl učitelský ústav zabrán pro vojenské účely. Celkem 27 studentů se přidalo do služeb Národní gardy a Národní střelecké jednoty a studentky, které absolvovaly kurzy první pomoci zajišťovaly pomocné služby pro uprchlíky organizované Československým červeným křížem. Všichni byli odhodláni bránit republiku. Republika však postoupila území bez boje.

Po Mnichovské dohodě poté vojsko opustilo ústav a po vydezinfikování místností se mohlo začít pravidelně opět vyučovat. K výuce se vrátili studenti a studentky, které vypomáhali při mobilizaci, a také učitelé, kteří museli nastoupit vojenskou službu.

Z ministerského nařízení proběhla na ústavu poměrně velká změna v učitelském zastoupení, kdy byli někteří učitelé posláni na jiná místa a na ústav přišli noví vyučující.

Každoročně byl 28. října státní svátek a na ústavu byl tento významný den oslavován. Tento rok se však žádné oslavy konat nemohly. Proto ředitel ústavu studentům situaci vysvětlil a povzbudil k lepší budoucnosti. Studenti se také dozvěděli a byli poučeni o významu zvolení nového prezidenta Emila Háchy dne 30. listopadu, rodáka z Trhových Svinů.

Dne 17. prosince studenti učitelského ústavu zazpívali na náměstí u příležitosti vztyčení vánočního stromu. Tato událost proběhla současně jako veřejná sbírka, kdy výtěžek byl věnován uprchlíkům z vystěhovaných sudetských oblastí. Následovaly vánoční prázdniny, které proběhly od 22. prosince do 8. ledna.

První pololetí skončilo 31. ledna, kdy studenti a studentky dostali vysvědčení a následovaly pololetní prázdniny. V tento den proběhlo také slavnostní předání pamětní desky učitelskému ústavu. Na této desce byla jména absolventů učitelského ústavu jako padlých legionářů za první světové války. Původně byla tato slavnost plánována na konec září a měli se jí účastnit kromě široké veřejnosti také vojáci a úřady. Avšak vzhledem k situaci byla oslava přesunuta a proběhla pouze na učitelském ústavu jako skromná událost.

Na den 20. dubna bylo volno a neučilo se, protože Adolf Hitler slavil narozeniny. Na budově ústavu musela být vyvěšena československá státní vlajka a říšskoněmecká vlajka.

V tomto školním roce bylo také oslaveno výročí narozenin bývalého prezidenta Tomáše G. Masaryka nebo Jana Amose Komenského. Oslavil se také svátek matek.

V květnu se studentky druhého a čtvrtého ročníku dobrovolně zúčastnily kurzu první pomoci, který pořádal ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti. V tomto měsíci ústav navštívili první absolventi učitelského ústavu a zavzpomínali na dřívější léta.

V měsíci květnu také proběhly na ústavu písemné části zkoušky dospělosti. V červnu se poté konaly ústní části.

Během školního roku studenti navštívili Jihočeské divadlo, město Bechyně nebo antracitové doly ve Lhoticích. Studenti také hospitovali na školách v Doudlebech a ve Velechvíně. Podívali se do ústavu pro slabomyslné děti v Opařanech nebo do ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 2, Kronika českého učitelského ústavu 1922–1939)

V kronice je hned v úvodu zmíněna neklidná situace a zhoršující se soužití s německým obyvatelstvem a také sílící politická strana SDP (Strana sudetských Němců). Proto působí začátek školního roku a zápis v kronice velmi neklidně, ale není se čemu divit. V měsíci září proběhla mobilizace a poté přišlo Československo o území Sudet. Tato situace se tak na učitelském ústavu projevila, protože musel být vyklizen ústav pro vojenské účely a přestalo se učit. Na ústavu poté došlo k reorganizaci učitelského sboru. I tak se ale učitelé, ať již dosavadní, nebo noví, snažili dále studenty a studentky ve studiu podporovat a vzdělávat podle jejich nejlepšího svědomí. Na ústavu proběhly oslavy významných dní, i když v poněkud menší míře, než tomu bylo ve školním roce 1918/1919. Studenti a studentky také hospitovali na jiných školách než jen na cvičné škole a rozšiřovali si své obzory. Podívali se v rámci exkurzí na zajímavá místa v okolí Českých Budějovic. Historická situace se na ústavu projevila, a to uzavřením ústavu na určitou dobu, ale také v reorganizaci učitelského sboru, který se řídil Říšskými zákony. Ty jsou blíže popsány v kapitole Školství za II. světové války a Říšské zákony. Historická událost se také promítla do celkové nálady na ústavu nebo pořádání slavnostních událostí.

8.3.2 Školní rok 1938/1939 na ženském učitelském ústavu

Tento školní rok začal na ženském učitelském ústavu 1. září. Nejprve byly vykonány opravné zkoušky a 3. září začala výuka. Hned 14. září bylo vzpomenuo na úmrtí Tomáše G. Masaryka a studentkám byl připomenut význam osobnosti bývalého prezidenta v dějinách Československé republiky. Na jeho počest byla na ústavu uspořádána vzpomínková smuteční slavnost. Žákyně cvičné školy a studentky přednesly básně a zazpívaly písně.

Dne 24. září bylo vyučování přerušeno, protože byly učebny poskytnuty pro vojenské účely. A to z důvodu vyhlášené mobilizace. Vyučování opět pokračovalo dne 5. října.

I přes nastalou situaci proběhla na ústavu 26. září kanonická volba generální představené. Nově zvolená velebná matka M. Thekla Tarková se stala novou generální představenou Kongregace sester Nejsvětější Svátosti a současně také vydržovatelkou všech škol kongregace.

Za normálních okolností se 28. října slavilo jako významný den vzniku republiky. Avšak tento rok byl jiný. Žádná velká slavnost se nekonala a studentky byly povzbuzeny k naději na lepší budoucnost s myšlenkou na tradici národa. Dne 30. listopadu se konala volba nového prezidenta. Učitelský ústav tuto událost poslouchal ve školském rozhlase, když byl zvolen Emil Hácha. Na konci listopadu bylo také studentkám připomenuto výročí smrti kněze Bohuslava Balbína.

Před Vánoci proběhla akademie žákyní cvičné školy a studentek ústavu při rodičovském sdružení. Následovaly vánoční prázdniny od 22. prosince 1938 do 8. ledna 1939.

V únoru začal na učitelském ústavu dvouměsíční kurz první pomoci, kterého se zúčastnily studentky ženského a také českého ústavu.

Dne 10. února zemřel papež Pius XI. Učitelský ústav se s ním truchlivě rozloučil, zúčastnil se zádušní mše, byly předneseny proslovy učitelkami a básně studentkami. Se zájmem byla poté sledována volba nového papeže, kterým se stal Pius XII.

Ve dnech 2.–4. května proběhly na ústavu písemné části zkoušky dospělosti. Ústní části se poté konaly 1.–7. června. Školní rok skončil dne 24. června, kdy studentky dostaly svá vysvědčení a začaly letní prázdniny.

V rámci školního roku proběhly sbírky, které šly na pomoc uprchlíkům z pohraničních oblastí. Na učitelském ústavu vznikl dokonce dorost Československého červeného kříže. Dorost se zasloužil o pořádání sbírek a jeho členkami byly také studentky učitelského ústavu.

Studentky učitelského ústavu hospitovaly na pomocné pětitřídní škole v Opařanech a prohlédly si zdejší ústav pro slabomyslné. Hospitovaly také na obecné škole v Plavě, v Komarčicích nebo ve Střížově. Během školního roku na ústavu proběhly poučné přednášky na různá témata. Studentky navštívily Jihočeské divadlo, muzeum, kino, kde viděly filmy *Sestra Agáta* a *Zborov*. A byly také na výletech a naučných vycházkách, navštívily například křížovou cestu v Římově nebo šly na Svatou Horu u Příbrami. (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, *Kronika učitelského ústavu 1903–1939*)

Z kroniky ústavu je po Mnichovské dohodě patrný smutek a nejasná budoucnost celého národa. V této době musela být také přerušena výuka, ale jen na několik dní. Tak se historická situace odrazila na chodu ústavu, že musel být uzavřen. Ale i přesto se snažili vyučující, tedy ctihodné sestry, studentky podporovat při studiu a také se angažovat ve veřejném životě a pomoci potřebným. V tomto případě to bylo založení dorostu Československého červeného kříže. Kromě toho se studentky podívaly na hospitace do jiných škol a navštívily zajímavá místa v okolí.

8.3.3 Porovnání školního roku 1938/1939 na ústavech

Z obou kronik je patrné, že byla situace sílícího Německa a zabrání Sudet velkou ránou pro národ, a tedy i pro učitele, studenty a studentky na ústavech. Všichni totiž pevně věřili tomu, že republiku ubrání celou. O to náročnější muselo být motivovat studenty a studentky ke studiu, ale také k naději na lepší budoucnost.

Historická situace se hned zkraje školního roku 1938 odrazila na obou ústavech. Vyučování muselo být na obou ústavech na nějakou dobu přerušeno, protože byly prostory poskytnuty pro vojenské účely. Když však došlo k odebrání Sudet, vrátilo se vše do běžného režimu.

Co se týká slavností významných dnů a událostí, probíhaly poněkud klidněji a v menším rozsahu, než tomu bylo dříve. I tak se historická situace odrazila na chodu

učitelských ústavů. Mnohem častěji se pouze připomněl význam dne nebo osobnosti ve třídách, a ne vždy v tělocvičně, kdy byli přítomni všichni z ústavu. Na českém ústavu musela být dokonce jedna slavnost posunuta z konce září na leden a proběhla v menším okruhu lidí, než bylo plánováno.

Studenti se i v těchto časech vzdělávali dál. Navštěvovali jiné školy a hospitovali v hodinách, aby si rozšířili své obzory.

Z výše zmíněného je patrné, že se historické události těchto let odrazily i na učitelských ústavech. Německý učitelský ústav byl zcela uzavřen. A na českém a ženském ústavu byla výuka přerušena. Odrazilo se to také na způsobu oslavování významných dnů a událostí nebo reorganizací učitelského sboru na českém ústavu. Učitelské ústavy se však snažily, aby studenti a studentky byli i nadále vzděláváni a měli na vědomí důležitost svého povolání.

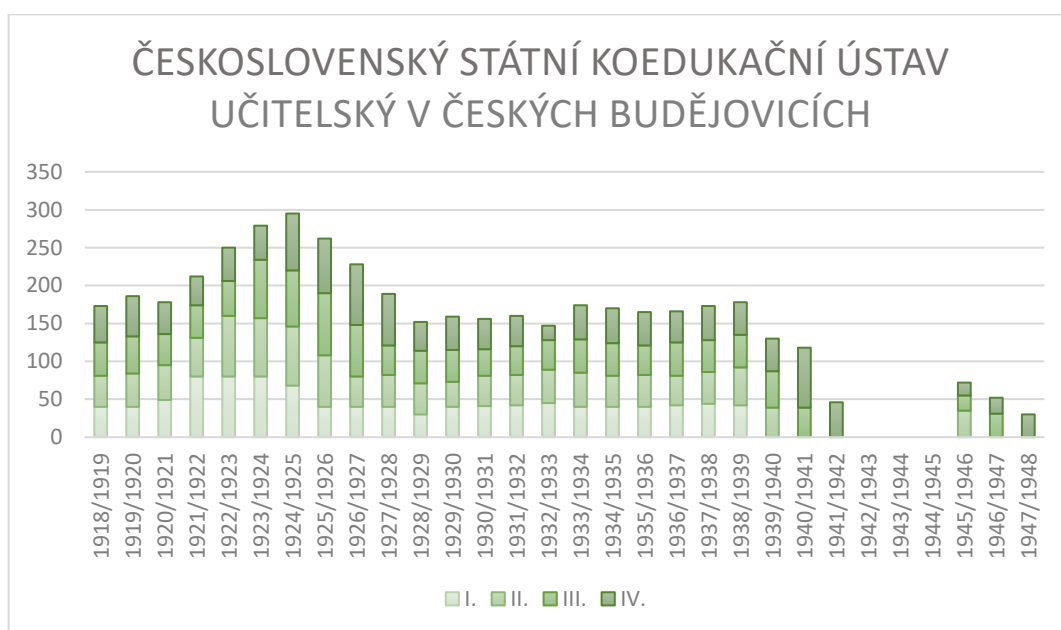
8.4 Počty studentů a studentek na jednotlivých ústavech

Nyní se zaměříme na velikost českého, německého a ženského učitelského ústavu na počtech studentů a studentek ve zkoumaném období 1918–1946. Čtvrtý učitelský ústav kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa zde uveden není, protože se kroniky ani výkazy nedochovaly, a vzorek se tak snížil na tři ústavy. V následujících grafických zobrazeních si uvedeme počty studentů a studentek na jednotlivých ústavech. Zaměříme se na to, jak se počet studujících vyvíjel a zda mohly mít zlomové události let 1918 a 1939 vliv na počet studujících na učitelských ústavech, popřípadě jakým způsobem množství studentů a studentek ovlivnily. Počet studentek na ženském učitelském ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti končí školním rokem 1938/1939. Protože informace z let 1939–1941 nejsou k dispozici a v roce 1941 byl učitelský ústav uzavřen.

Poté si dáme počty studentů a studentek do porovnání všech tří zkoumaných učitelských ústavů zároveň. A graficky si ukážeme, jak byly tyto ústavy ve zkoumaném období navštěvované a zda mohl být některý učitelský ústav upřednostňován.

8.4.1 Studenti a studentky na českém učitelském ústavu

V následujícím grafu můžeme vidět počet studentů v období 1918 až do zániku českého učitelského ústavu 1948. Počty v jednotlivých třídách jsou uvedeny ze začátku školního roku. Do prvního ročníku bylo na českém ústavu bráno u zápisu 40 studentů. Avšak počty se mohou v jednotlivých letech měnit, protože zápis probíhal před koncem školního roku, a tedy v září mohli někteří studenti ještě přistoupit, opakovat ročník nebo naopak na školu nenastoupit. To samé se potom dělo i u ostatních ročníků, kde však nebyl dán striktní počet 40, ale odvíjel se od ročníku předešlého.

Když se podíváme na celkový počet studentů, můžeme vidět, že se v roce 1919 lehce zvýšil, v roce 1920 lehce snížil, ale v roce 1921 se začal poměrně zvyšovat. Nejvyššího počtu dosáhl ústav ve školním roce 1924/1925. Důvodem pro zvýšení počtu bylo otevření nové ženské pobočky v roce 1921, protože byla povolena koedukace, viz kapitola Československý státní koedukační ústav učitelský v Českých Budějovicích. Mohli bychom se domnívat, že na koedukaci měl vliv vznik nového státu a tedy důraz na české vzdělávání. Od roku 1921 byla každý rok otevřena nová ženská třída se 40 studentkami. Postupně se tak učitelský ústav zvětšoval a ve školním roce 1924/1925 byl ústav jednou tak veliký a zapsaných studentů a studentek bylo 295.

Následně množství studentů začalo klesat na původní stav. Koedukace pokračovala, ale nabíralo se méně studentů. Velký vliv na klesající křivku měly události roku 1939, kdy

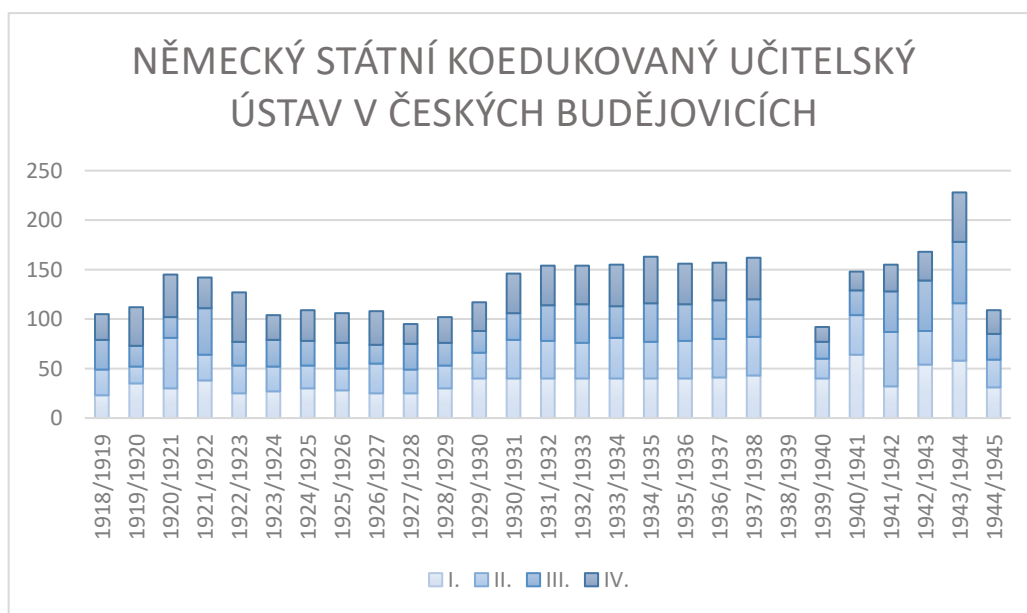
nebyl otevřen první ročník, a následně se už žádný první ročník českobudějovického učitelského ústavu neotevřel. V roce 1941 se učitelský ústav přesunul do Soběslavi a poté byl podle právního hlediska zrušen. Pokračoval dále jako nový učitelský ústav spojený se soběslavským, proto není v grafu o počtu studentů v letech 1942–1945 žádný záznam.

Ve školním roce 1945/1946 byl sice učitelský ústav v Českých Budějovicích obnoven, ale bez prvního ročníku. První ročník byl otevřen již jako V. ročník reálného gymnázia, jak je z tabulky Příloha č. 7 patrné.

Český učitelský ústav během let 1918–1948 odchoval a vzdělal celkem 4 502 studentů a studentek, viz Příloha č. 7. Do celkového počtu nejsou započítáni studenti z reálného gymnázia uvedených v tabulce. Toto číslo je poměrně vysoké. Počet studujících se v letech měnil. Největší vliv na počet studentů měla událost z roku 1939, kdy počet studentů a studentek začal klesat. Tento ústav byl velmi důležitou institucí v historii Českých Budějovic a studentů učitelství.

8.4.2 Studenti a studentky na německém učitelském ústavu

V grafu níže najdeme počet studentů německého učitelského ústavu od roku 1918 do jeho zániku 1945. Informace od počtu jsou brány ze začátku nového školního roku. V tomto období probíhal zápis do školy na konci školního roku a poté se třídy doplňovaly podle toho, zda někdo musel opakovat ročník, přistěhoval se nebo naopak odstěhoval. První ročníky měly nejprve méně než 40 studentů. Jak můžeme vidět, 40 studentů v prvním ročníku bylo přijato až v roce 1929/1930.

Při pohledu na celkový počet studentů ze všech čtyř ročníků zjistíme, že byla návštěvnost ústavu v roce 1918–1920 kolem 100 studentů. Ve školním roce 1920 se počet zvýšil na necelých 150 studentů. Tato tendence byla zapříčiněna sloučením dvou učitelských ústavů. Soukromý německý učitelský ústav se v roce 1920 připojil ke státnímu německému ústavu na základě rozhodnutí ministerstva, viz kapitola Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích. Učitelský ústav tedy dostal název Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích. Příčinou tohoto spojení mohl být vznik nové republiky. Tedy větší tendence dávat důraz na český jazyk a české instituce, proto mohlo dojít ke spojení německých ústavů v jeden.

Od školního roku 1922/1923 začal počet studentů opět poměrně klesat a v roce 1927 se zastavil na čísle 95 studentů. V následujícím školním roce ale můžeme pozorovat vzestupnou křivku a do školního roku 1937/1938 se počet studentů na ústavu pohyboval okolo 150 studujících.

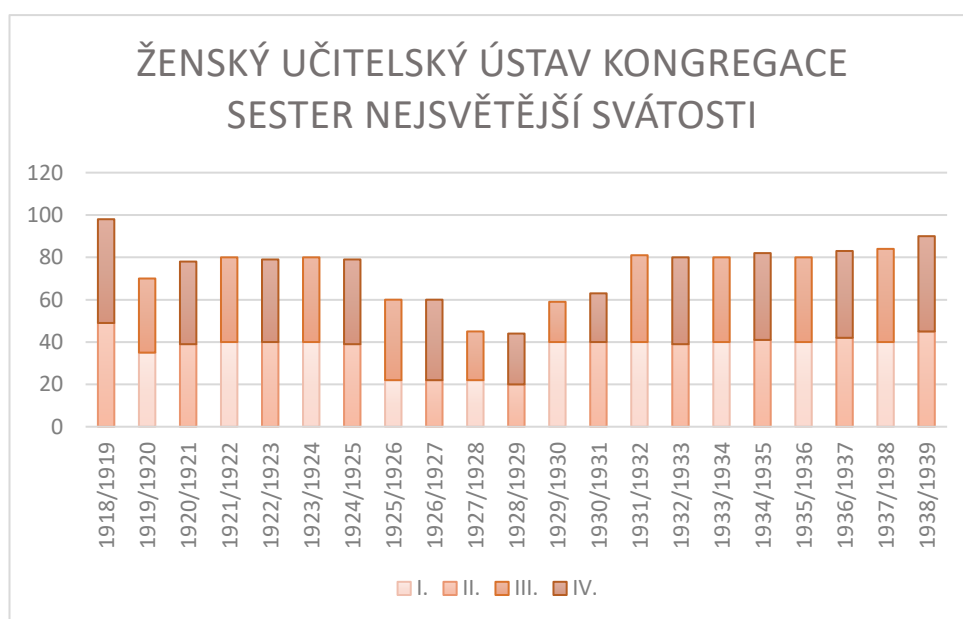
Následně však vidíme školní rok 1938/1939 a prázdný sloupec. Nový školní rok začal sice stejně jako obvykle, ale hned 24. 9. 1938 byl učitelský ústav na popud Němců uzavřen. (viz kapitola Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích) V tomto roce bylo tedy 0 studujících. Na tomto propadu se podepsal sílící nacionalismus Němců, kteří chtěli být součástí Německa. Proto ústav uzavřeli a přesunuli se do Prachatic nebo Českého Krumlova. Tato města patřila po Mnichovské dohodě 29.–30. 9. 1938 k Německé říši.

Když se však 15. 3. 1939 stalo Československo protektorátem okupovaným Německem, snažili se budějovičtí Němci o znovuotevření německého učitelského ústavu. To se jim povedlo hned následující školní rok (1939/1940) byl ústav opět otevřen a čítal 92 studentů. Jak je z grafu patrné, počty studentů se rok od roku zvyšovaly a ve školním roce 1943/1944 dosáhl německý učitelský ústav nejvyššího počtu studentů, a sice 228. Je zajímavé, že následující rok byl propadem hned od začátku školního roku, protože zde studovalo pouze 109 studentů. Tento školní rok byl pro německý ústav posledním rokem. V roce 1945 se učitelský ústav uzavřel.

Za dobu své existence, přesněji v letech 1918–1945, na ústavu studovalo celkem 3 519 studentů a studentek (viz Příloha 8). Na velikosti ústavu se podepsala změna v roce 1920, a sice spojení soukromého a státního německého ústavu, což mohlo být ovlivněno vznikem nové Československé republiky. Na chod ústavu a počet studentů se zcela jistě podepsaly události v letech 1938 a 1939. Tedy nejprve uzavření ústavu a po znovuotevření zvyšování počtu studentů, protože byl kladen důraz na německý jazyk. Německý učitelský ústav sehrál důležitou roli při vzdělávání budoucích učitelů a učitelek v Českých Budějovicích.

8.4.3 Studentky na ženském učitelském ústavu

V následujícím grafu můžeme vidět počty studentek na ženském učitelském ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti v letech 1918–1939. Jak jsme se v teoretické části mohli dočíst, byly na tomto ústavu otevírány vždy jen dva ročníky. První ročník se tak otevíral každý druhý rok. Do prvního ročníku bylo nabíráno 40 studentek při zápisu na konci školního roku. Na začátku nového roku se tak mohl počet ještě změnit, pokud někdo ještě přistoupil, přestěhoval se nebo musel opakovat ročník.

Když se podíváme na celkový graf, můžeme vidět, že školní 1918/1919 byl nejsilnějším ročníkem z období 1918–1939. V tomto roce studovaly studentky druhého a čtvrtého ročníku a bylo jich celkem 98. V dalším školním roce počet poklesl na 70, ale poté opět stoupl a držel se průměrně na 80.

Ve školním roce 1925/1926 počet studentek opět klesl, a to na nejnižší počet tohoto období. Nejméně studentek bylo ve školním roce 1928/1929, a to 44. V každém ročníku tak bylo pouze kolem 20 studentek. Čím byl tento pokles zapříčiněn, není z historie ústavu zřejmý. Mohlo to být pouze menším zájmem o studium na učitelském ústavu.

Školním rokem 1929/1930 začal počet opět narůstat a až do roku 1939 se pohyboval na 80, což opět odpovídá v každé třídě přibližně 40 studentkám. Ve školním roce 1938/1939 počet ještě vzrostl na 90. Tímto školním rokem končí zápisy v kronice. Následkem událostí

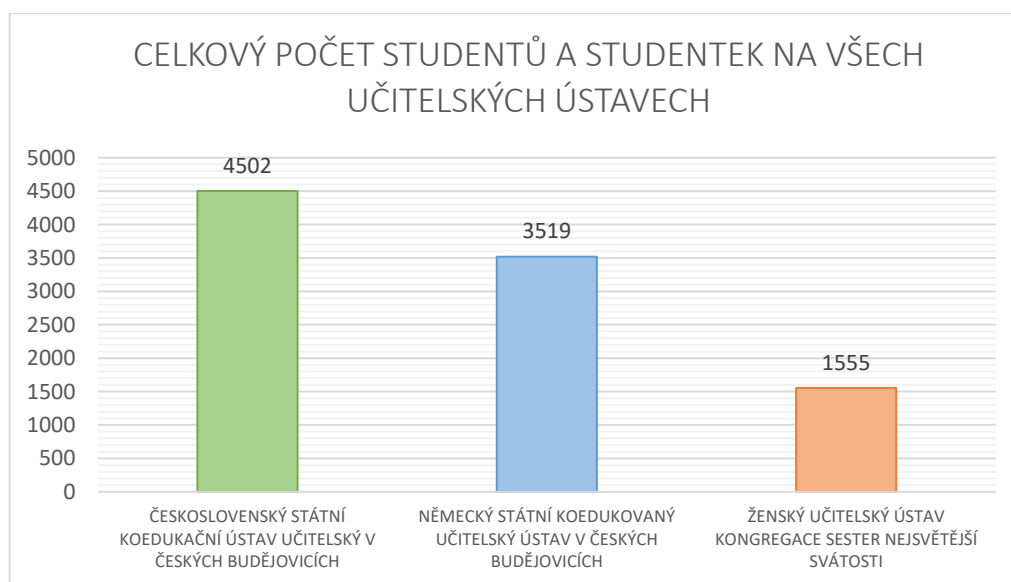
v Protektorátu Čech a Moravy byl tento ženský učitelský ústav v roce 1941 uzavřen a již neotevřen.

Za dobu 1918–1939 studovalo na učitelském ústavu celkem 1 555 studentek (viz Příloha 9), což je nejméně z výše zmíněných dvou ústavů. Je ale třeba brát v potaz, že v každém roce byly otevřeny pouze dva ročníky. I tak byl tento učitelský ústav důležitou součástí ve vzdělávání učitelek.

8.4.4 Porovnání celkového počtu studentů a studentek všech ústavů

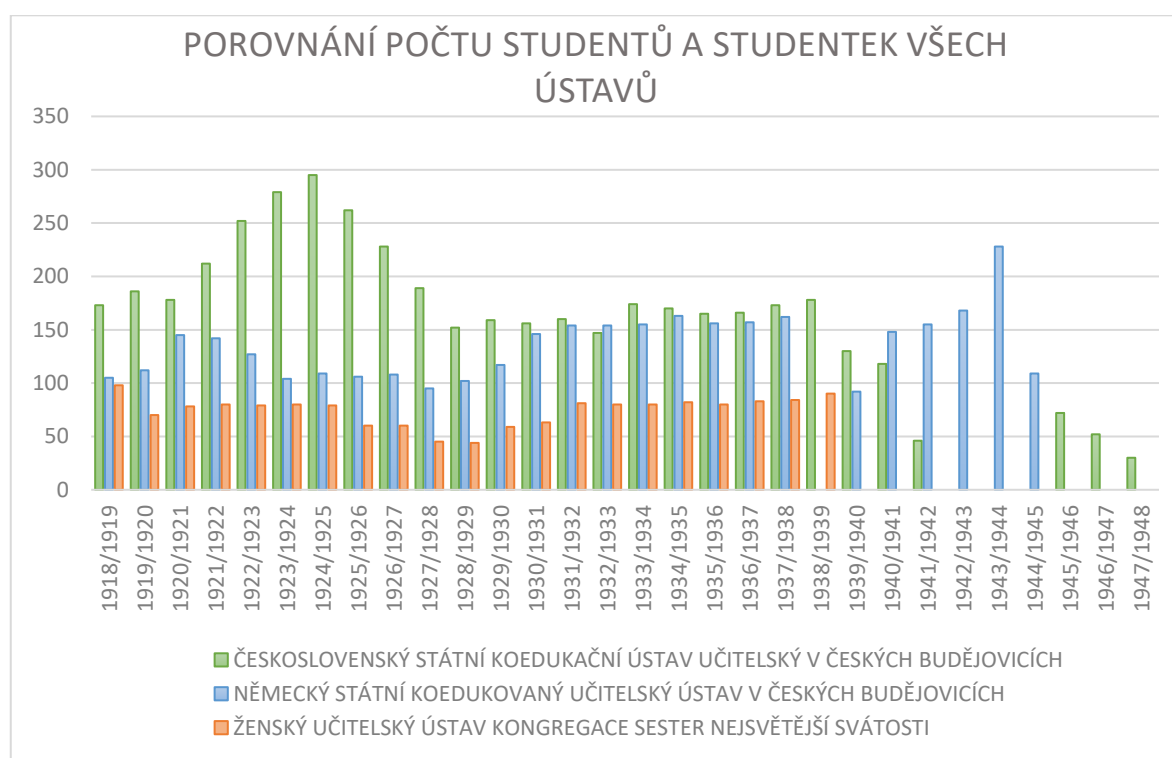
V následujících grafech je znázorněn souhrn celkového počtu studentů na všech třech ústavech a počet studentů a studentek v jednotlivých školních letech v období 1918–1948.

Když se podíváme na graf *Celkový počet studentů a studentek na všech ústavech*, vychází jako nejvíce navštěvovaný český učitelský ústav. Zde studovalo v průběhu zkoumaných let celkem 4 502 studentů a studentek. Druhým nejvíce navštěvovaným učitelským ústavem byl německý učitelský ústav, kde studovalo celkem 3 519 studentů a studentek. Nejméně navštěvovaným ústavem byl ženský učitelský ústav s počtem 1 555.

Následující graf *Porovnání počtu studentů a studentek všech ústavů* znázorňuje, jak se počty studentů a studentek rok od roku měnily. V první části grafu, tedy v letech 1918–1940, byl nejvíce navštěvovaný český učitelský ústav. Mohli bychom se domnívat, že vznikem První republiky byl větší zájem o studium na českém ústavu a důraz na český jazyk, protože se počet studentů zvyšoval. Toto tvrzení nelze z dostupných zdrojů ani potvrdit, ale ani vyvrátit. Co ale jisté je, že jedním důvodem k takovému zvýšení byla koedukace. Český učitelský ústav otevřel v roce 1921/1922 novou ženskou pobočku a každý rok přibyla další třída. Proto se v roce 1924/1925 počet na českém ústavu téměř zdvojnásobil.

Nejvyšší rozdíl tak zaznamenáváme v roce 1924/1925, kdy se počet studentů českého ústavu blížil 300. Zatímco na německém ústavu to bylo 109 studentů a ženský ústav se držel s nejmenším počtem 79 studentek. Ačkoliv poté počet studentů na českém ústavu klesl, byl stále nejnavštěvovanějším do roku 1940 v porovnání s ostatními ústavu. Až na výjimku z roku 1932/1933, kdy měl německý ústav o 7 více studujících. Počet na ženském učitelském ústavu se pohyboval na 80.

Ve školním roce 1938/1939 je v grafu vyobrazen pouze český učitelský ústav a ženský učitelský ústav, protože německý ústav byl v tomto školním roce uzavřen. V následujícím školním roce jsou informace pouze k českému a německému ústavu. K ženskému ústavu se již další informace k počtu studentek nedochovaly a učitelský ústav byl v roce 1941 uzavřen.

Další změna nastává v roce 1940/1941, kdy počet na českém ústavu klesá a naopak na německém ústavu stoupá. Je to způsobeno historickou situací, kdy se Československo stalo Protektorátem Čechy a Morava a bylo okupované Německou říší. Do popředí se tak dostávaly německé školy a české školství bylo utlačované. Český učitelský ústav nemohl otvírat první ročníky a ve školním roce 1941 se musel přesunout do Soběslavi. Kde byl zrušen. Z toho důvodu je v grafu v letech 1942–1945 uveden pouze počet studentů německého učitelského ústavu.

V roce 1945 po skončení druhé světové války došlo k uzavření německého ústavu. Český učitelský ústav se mohl opět přesunout do Českých Budějovic. Proto v grafu nalezneme pouze informace o počtu studentů z českého učitelského ústavu. Tento počet však klesá, protože se již neotevíraly nové ročníky učitelského ústavu. Studenti se již měli vzdělávat na pedagogických fakultách a učitelské ústavy byly zrušeny. Doběhly pouze maturitní ročníky, proto je počet uveden až do roku 1948.

Když se podíváme na graf a události této doby, uvědomíme si, že podle dané situace byl upřednostňován určitý učitelský ústav. Tedy po vzniku Československé republiky a většího důrazu na český jazyk a českou národnost, byly otevírány větší třídy a nabíráno více žáků na český učitelský ústav. Když prvorepublikové nadšení opadlo, počty studentů se na jednotlivých ústavech ustálily. Český učitelský ústav a německý učitelský ústav byly téměř vyrovnané. Ženský učitelský ústav se držel na počtu 80 studentek. Když se situace změnila a Československo se ocitlo pod okupací Německa, začal být ve městě upřednostňován německý učitelský ústav a německý jazyk. Český učitelský ústav byl z pole působnosti zcela vytlačen. Vždy byl tedy upřednostňován takový učitelský ústav, který byl orientován na vyučovací jazyk, vzhledem k dané situaci.

9 Diskuze

Učiteléské ústavy byly považovány za střední školy a vzdělávali se na nich budoucí učitelé obecných a měšťanských škol. Byly tedy důležitou součástí historie školství. V Českých Budějovicích se nacházely celkem čtyři učiteléské ústavy zaměřující se na všeobecné vzdělávání. Učiteléské ústavy poskytly odborné pedagogické vzdělávání mnoha studentům a studentkám. V této části diplomové práce si shrneme, o čem pojednává a k jakým výsledkům výzkumu se dospělo. Podíváme se také blíže na působení učiteléských ústavů a vzdělávání učitelů v porovnání s dnešním vzdělávacím systémem.

V teoretické části nalezneme informace vztahující se k historickému kontextu zkoumané doby. Následuje kapitola Dějiny školství v letech 1869–1946. K důležitým mezníkům dějin školství patří vydání Velkého školského zákona z roku 1869, vydání Malého školského zákona z roku 1922, školství za II. světové války a Říšské zákony, ale také školství po II. světové válce a vydání dekretů prezidenta republiky, které měly na další vývoj školství vliv. Dále se v teoretické části nachází kapitola o Vzdělávání učitelů v letech 1869–1946. Tato kapitola popisuje vzdělávání učitelů pro obecné, měšťanské a střední školy. Dále také uvádí možnosti dalšího vzdělávání, vznik škol vysokých studií pedagogických a také boj o vysokoškolské vzdělání, které vzešlo po druhé světové válce ve vznik pedagogických fakult. Další kapitola pojednává o historii učiteléských ústavů v jižních Čechách. Popisuje vznik a vývoj učiteléských ústavů, studium na učiteléských ústavech a možnosti praxe pro studenty a studentky. Poslední kapitola teoretické části je věnována samotným učiteléským ústavům v Českých Budějovicích. Blíže je popisuje, kde se nacházely a jak během zkoumaného období fungovaly.

Následuje praktická část, tedy výzkum, v jehož první části jsou uvedeny průběhy školních roků. V kapitole Běžného školního roku na učiteléských ústavech jsme se dozvěděli, že byla organizace školního roku pro všechny ústavy stejná, protože byla řízená ministerskými výnosy. Na všech třech ústavech byly pořádány výlety a exkurze pro studenty. Všichni se také snažili o výběr finančních prostředků, tedy pořádání charitativních sbírek. Četnost sbírek se lišila v závislosti na ústavu, nejvíce sbírek bylo pořádáno na ženském učiteléském ústavu. Průběh školního roku se také lišil tím, jaké se pořádaly události a jak byly oslavovány. Někdy ve vyzdobené tělocvičně, jindy pouze v jednotlivých třídách. Všechny ústavy oslavovaly výročí Jana Amose Komenského,

Tomáše Garrigue Masaryka nebo vznik Československé republiky. Další významné dny nebo osobnosti a jejich oslava byla na každém ústavu trošku jiná. Český učitelský ústav slavil hlavně dny významných českých osobností, německý ústav slavil významné německé osobnosti a ženský ústav zase církevní hodnostáře.

Průběh školního roku 1918/1919 byl důležitým rokem v českých dějinách, protože vznikla Československá republika. Tato událost byla všemi ústavu oslavována. V kronikách především českého a ženského ústavu je tato situace velmi detailně popsána a hodně oslavována. Kronika německého ústavu je zaměřena více na fakta, statistiky a předpisy a událostem není věnováno tolik prostoru. Ale u všech tří ústavů je stejné, že tuto významnou událost oslavily. V zásadě se chod ústavu po vzniku nové republiky nezměnil. Tato historická událost měla však na učitelské ústavy vliv, protože se hodně času věnovalo právě těmto oslavám. Studentům a studentkám bylo vždy náležitě vysvětleno, co tato událost pro národ znamená a jak je důležitá.

Naproti tomu se události školního roku 1938/1939 na chod ústavu více podepsaly. Německý učitelský ústav byl zcela uzavřen, protože se německé obyvatelstvo chtělo přesunout na území Německé říše, tedy do Sudet. Na českém a ženském učitelském ústavu musela být výuka na několik dní zcela přerušena, protože byly prostory poskytnuty pro vojenské služby. Když byla výuka opět obnovena, nevrátilo se vše do starých kolejí. Nastalá situace donutila ústavy, aby oslavy významných událostí proběhly v menším měřítku. Dokonce musela být jedna plánovaná událost na českém ústavu přesunuta na jiný měsíc a původní plán oslav byl zcela minimalizován. Atmosféra se vznášela v duchu nejisté budoucnosti.

Ve druhé výzkumné části je uveden počet studentů a studentek na jednotlivých učitelských ústavech a jejich srovnání. Počet studentů a studentek se na učitelských ústavech v průběhu let lišil. Z uvedených grafů v praktické části je patrný rozdíl, který se během tohoto období měnil. Nejvíce navštěvovaným učitelským ústavem byl český učitelský ústav, méně studentů a studentek bylo na německém učitelském ústavu a nejméně studentek bylo na ženském učitelském ústavu, protože zde byly otevřeny vždy jen dva ročníky. Vliv na počet měly také historické události. V době vzniku První republiky, tedy od roku 1918, se počty nepatrně zvyšovaly, a to především na českém učitelském ústavu. Větší důraz byl dán na český jazyk. V průběhu 30. let se počty ustálily. V roce 1938/1939 se historická

situace odrazila výrazněji na počtu studentů a studentek učitelských ústavů. Německý ústav byl nejprve zcela uzavřen. Po znovuotevření v následujícím školním roce začaly počty stoupat, protože byl upřednostňován německý jazyk. Zatímco na českém a ženském ústavu začaly počty klesat.

Můžeme tedy říct, že se historické události určitým způsobem podepsaly na chod ústavů i na počtech studentů a studentek. Učitelské ústavy si zažily situace dobré i špatné. Avšak vždy se všechny snažily o kvalitní vzdělávání budoucích učitelů a učitelek vzhledem k tomu, jak to požadovala doba.

Velmi zajímavé pro mě bylo zjištění, že v době nepříznivé politické situace a válek došlo dokonce k přerušování výuky, protože byly místnosti poskytnuty vojsku. Za první světové války se učilo v náhradních budovách.

Je třeba zmínit, že práce s dostupnými zdroji nebyla vůbec jednoduchá. Ne vždy byla totiž uvedená informace např. v kronice jednoznačná a další zdroje, kde by se mohla ještě nacházet, většinou není dostupná. Poměrně komplikované tak bylo například zjistit, jak to vlastně bylo s uzavřením německého ústavu v roce 1938. Bylo potřeba důsledně přeložit daný úsek v kronice a pročíst inventář dostupný v archivu.

Učitelské ústavy se snažily dobře připravit budoucí učitele obecných a měšťanských škol. Dávaly důraz na praktickou stránku, a tedy přípravu na reálné situace při vyučování. Studenti a studentky absolvovali poměrně dost praxe na cvičných školách. Z dostupné literatury se však můžeme dozvědět, co bylo učitelským ústavům vytýkáno, a sice že nebyl kladen důraz na teoretickou přípravu. Vzdělávání v teoretické rovině tak většinou o mnoho nepřesahovalo získané vzdělání na obecné nebo měšťanské škole a jinak tomu nebylo na učitelských ústavech v Českých Budějovicích. Již tehdy se proto bojovalo za to, aby učitelé obecných a měšťanských škol mohli studovat na vysokých školách. Studium na vysokých školách bylo umožněno pouze absolventům gymnázií a budoucím učitelům středních škol.

Dnešní školský systém je v porovnání se systémem před 100 lety pokrokovější. Každý učitel musí vystudovat na vysoké škole s pedagogickým zaměřením. O vzdělání v teorii je tedy dostatečně postaráno. Každá pedagogická fakulta si stanovuje vzdělávací programy samostatně a rozhoduje, v jakém měřítku budou studenti a studentky vzdělávání v teoretické i praktické rovině.

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity se stejně jako učitelké ústavy snaží co nejlépe připravit budoucí učitele a učitelky ke svému povolání. Avšak z nejnovějšího výzkumu Šárky Hlaváčkové (2020, s. 77), který byl uskutečněn právě na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity, vychází, že se studenti necítí být dostatečně připraveni na své povolání. Teorie je dostatek, ale praxe velmi málo. Mnoho studentů a studentek by si tak podle výsledků šetření přálo více kontaktu se žáky a nejlépe mnohem dříve. Praxe je totiž nyní součástí vzdělávání až ve čtvrtém ročníku, což je dle uvedených odpovědí pozdě. V tomto bodě by se tak Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity mohla inspirovat učitelkými ústavami a zavést častější hospitace a samostatné výstupy v hodinách, aby studenti a studentky měli více praxe. Z kronik učitelských ústavů se také dozvídáme, že se studenti připravovali na administrativní stránku této profese. Pomáhali vyučujícím vyplňovat například třídní knihy a zápisy z hodin. Což se dnes na pedagogických fakultách neřeší, ačkoliv je paradoxně mnohem více administrativy než dříve. Kolegyně a kolegové si tak často stěžují, že když přijdou na školu, neví, co všechno a jak mají vyplňovat. Je toho hodně, co se musí naučit a na co myslet.

Jak je z výše zmíněného vidět, vzdělávání učitelů a školství v Českých Budějovicích má dlouholetou tradici. Je dobré, že se v této tradici pokračuje i nadále, a že se pedagogická fakulta snaží vzdělávání učitelů stále zlepšovat.

10 Závěr

Předložená diplomová práce se zabývala učitelskými ústavami v Českých Budějovicích v letech 1918–1946. V tomto období se zde nacházely čtyři učitelské ústavy zaměřené na všeobecné vzdělávání. Byly to Československý státní koedukační ústav učitelský v Českých Budějovicích, Německý státní koedukovaný učitelský ústav v Českých Budějovicích, ženský učitelský ústav Kongregace sester Nejsvětější Svátosti a ženský učitelský ústav Kongregace školských sester de Notre Dame v domě U Sv. Josefa. Doposud byly sepsány práce o učitelských ústavech v Českých Budějovicích samostatně. Tato diplomová práce je tak první svého druhu, kdy jsou všechny ústavy detailněji popsány na jednom místě a zároveň porovnány ve zkoumaném období.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak se historické události v letech 1918 a 1938 odrazily na fungování učitelských ústavů a zda měly vliv na průběh školního roku a počet studentů a studentek. Práce si také kladla za cíl porovnat průběhy školních let na jednotlivých ústavech a současně také porovnat velikost ústavů, tedy kolik studentů a studentek navštěvovalo učitelské ústavy v daném období.

Ačkoliv se nedochovaly všechny kroniky, výsledky mého výzkumu to poznamenalo jen částečně. Zkoumala jsem především školní roky 1918/1919 a 1938/1939, které se v kronikách nacházely. Chyběly informace u počtu studentek ženského učitelského ústavu v poslední etapě fungování ústavu, ale nemělo to vliv na zodpovězení výzkumných otázek. Poměrně náročnou částí při výzkumu bylo zkoumání kroniky německého učitelského ústavu, která byla napsaná kurentem. S pomocí pana profesora Boka se mi však povedlo potřebné části kroniky přeložit a využít ve výzkumu. Z výsledků výzkumného šetření je zřejmé, že se historické události různým způsobem odrazily na chodu učitelských ústavů. Ať už to bylo pořádáním oslav na počest vzniku republiky, zavíráním ústavů pro vojenské účely, nebo z důvodu národnostního citění německého obyvatelstva. Vyšlo také najevo, jak konkrétně se mezi sebou učitelské ústavy lišily v průběhu zkoumaných školních let a v počtu studentů a studentek. Můžeme tak konstatovat, že byly zodpovězeny všechny výzkumné otázky a cíl práce byl naplněn.

Tato diplomová práce je zaměřena na posledních přibližně třicet let působení učitelských ústavů. Orientuje se především na průběh zkoumaných školních let, počet studentů a studentek a jejich porovnání. V archivech se k německému a českému

učitelskému ústavu nachází ještě mnoho materiálu, který by stál za zkoumání a následné porovnání. Nabízely by se tak témata jako například úspěšnost studentů a studentek nebo předměty, které se na učitelských ústavech studovaly. K dalšímu studiu by se určitě dalo využít porovnávání ústavu z předešlých let, protože ústavy vznikly již dříve před vznikem republiky. Tyto oblasti tak mohou být inspirací k dalšímu bádání.

Psaní diplomové práce pro mě bylo velkým přínosem. Zajímavou zkušeností pro mě bylo především bádání v archivních dokumentech. O učitelských ústavech není ve společnosti mnoho povědomí, což je velká škoda. Učitelské ústavy na našem území fungovaly přibližně 80 let a byly tak důležitými institucemi při vzdělávání budoucích učitelů a učitelek. Já osobně jsem si ráda rozšířila své obzory a podívala se blíže na fungování učitelských ústavů. Toto téma je však velmi obsáhlé a dá se zkoumat a porovnávat i z dalších pohledů. I tak pevně věřím, že bude má diplomová práce přínosem v této oblasti a zdrojem k dalšímu bádání.

11 Seznam pramenů a informačních zdrojů

Archivní prameny

Kongregace sester Nejsvětější Svátosti. Kronika učitelského ústavu 1903-1939.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 1, kniha 1, Kronika českého učitelského ústavu v Českých Budějovicích 1905-1922.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 2, kniha 2, Kronika českého učitelského ústavu v Českých Budějovicích 1922-1939.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 2a, kniha 2a, Kronika českého učitelského ústavu v Českých Budějovicích 1940-1948.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 16–41, knihy 16–41, Katalogy I. – IV. ročník, 1918–1948.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 282, spis 282 II./1, 1906-1940.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 282, spis 282 II./1, 1941.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. B 130, inv. č. 382, spis 382, korespondence, 1921.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inventář.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inv. č. 3, kniha 3, Školní kronika, 1868–1923.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOkA), fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inv. č. 4, kniha 4, Školní kronika, 1923–1940.

Státní okresní archiv České Budějovice (SOKA), fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inv. č. 243–313, knihy 243–313, Výkazy docházky a prospěchu I.–IV. ročník, 1918–1945.

Použité informační zdroje

BESTREJKOVÁ, Romana. Německý učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1870–1920. České Budějovice, 2019. Diplomová práce. Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

ČESKOSLOVENSKO. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Dekret presidenta republiky. Číslo 132 [online]. 1945. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1945/055-1945.pdf>.

ČESKOSLOVENSKO. Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé. Vládní nařízení ze dne 27. srpna 1946, kterým se vydává statut pedagogických fakult a určuje studijní doba učitelů [online]. 1946. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1946/073-1946.pdf>.

ČESKOSLOVENSKO. Sbírka zákonů a nařízení státu Československého. Stejnopis. Číslo 226 [online]. Praha, 1922. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1922/080-1922.pdf>.

DVOŘÁK, Jiří, Daniel KOVÁŘ, Leoš NIKRMAJER, Jiří PETRÁŠ, Jan CIGLBAUER, Erik HIEKE, Petr KOZEL a Jiří ŠILHA. České Budějovice pod hákovým křížem. Praha: Mladá fronta, 2016. ISBN 978-80-204-4034-1.

ENGELBRECHT, Helmut. Geschichte des österreichischen Bildungswesens: Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs. Band 4. Von 1848 bis zum Ende der Monarchie. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1986.

GARABIKOVÁ PÁRTLOVÁ, Margareta. Role vzdělavatelů budoucích učitelů při utváření profesních kompetencí u studentů učitelství. Praha, 2015. Disertační práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovi v Praze, Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání. Vedoucí disertační práce doc. PaedDr. Jaroslava Vašutová, Ph.D. a doc. PaedDr. Petr Urbánek, Dr.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 4. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HLAVÁČKOVÁ, Šárka. Komparace přípravného vzdělávání se zaměřením na učitelství II. stupně ZŠ na PF JU a na univerzitě v Pasově. České Budějovice, 2020. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Margareta Garabiková Pártlová, Ph.D.

CHVOJKA, Jiří. Město pod Černou věží. 2. rozšířené vydání. České Budějovice: Karmášek, 2015. ISBN 978-80-87101-41-4.

JAKŠIČOVÁ, Dana. Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851–1938 (1950). České Budějovice, 2010. Disertační práce. Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Historický ústav. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

JAKŠIČOVÁ, Dana. Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851–1938 (1950). České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2012. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-7394-388-2.

JEDNOTA UČITELSTVA NÁRODNÍCH ŠKOL. Národní učitel. Věstník roč. II, č. 3. Praha, 1940.

KLIKA, Josef a Josef SOKOL. Stručný slovník paedagogický: abecední soubor nejdůležitějších nauk z paedagogiky, hodegetiky a didaktiky (...). Díl první. V Praze: Nakl. Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách, 1891.

KLIKA, Josef a Karel ŠTĚCH. Stručný slovník paedagogický: abecední soubor nejdůležitějších nauk z paedagogiky, hodegetiky a didaktiky (...). Díl šestý. V Praze: Nakl. Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách, 1909.

KREJČÍ, Vladimír. Tradice vzdělávání a sebevzdělávání učitelstva v Československu. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 1993. ISBN 80-7042-065-0.

KREJČÍŘ, Jaroslav a Stanislav SOJÁK. Czech history: chronological survey. Dubicko: INFOA, 1996. ISBN 80-85836-27-0.

Kronika 20. století. Přeložil Stanislav BIMAN. Praha: Fortuna Print, 2000. ISBN 807321069x.

Kronika druhé světové války. Praha: Fortuna Print, c2000. ISBN 8086144615.

MARCHALOVÁ, Pavla. Německý učitelský ústav v Českém Krumlově v letech 1938–1945. České Budějovice, 2020. Závěrečná práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, Oddělení celoživotního vzdělávání, Centrum DVPP. Odborný konzultant Mgr. Margareta Garabiková Pártlová, Ph.D.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY, 1940. Věstník ministerstva školství a národní osvěty. roč. XX-XXXIV(1940-1942), s. 80–82, 109–112.

NOVOTNÝ, Miroslav. Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. ISBN 80-7040-883-9.

NOVOTNÝ, Miroslav. Učitelské ústavy. In: Encyklopedie Českých Budějovic [online]. April, 2016 [cit. 2019-11-23]. Dostupné z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/ucitelske-ustavy>.

RAKOUSKO-UHERSKO. Zákony a nařízení u věcech obecného a pokračovacího školství, na ten čas platné v království Českém. Sbírká zákonů č. 23. Str. 42–126. Praha, Ed. Grégr, 1886. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=26819>.

ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina. Študáci a kantoři za starého Rakouska: české střední školy v letech 1867–1918. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-163-9.

SCHEIPL, Josef und Helmut SEEL. Die Entwicklung des österreichischen Schulwesens von 1750–1938. Graz: Leykam, 1987.

STÖHR, Ingrid. Zweisprachigkeit in Böhmen. Deutsche Volksschulen und Gymnasien im Prag der Kafka-Zeit. Köln – Weimar – Wien, Böhlau Verlag 2010. ISBN 978-3-412-20566-9.

SVOBODNÝ, Petr a Jan HAVRÁNEK. Profesionalizace akademických povolání v českých zemích v 19. a první polovině 20. století. Ústav dějin – Archiv Univerzity Karlovy, Archiv Akademie věd ČR. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-081-5.

ŠTVERÁK, Vladimír. Stručné dějiny pedagogiky: vysokoškolská příručka pro studenty vysokých škol připravujících učitele. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). Praha: SPN, 1983.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRNÍKOVÁ, Věra. První český učitelský ústav na jihu Čech. Učitelský ústav v Soběslavi v letech 1871–1948. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Historický ústav Filosofické fakulty. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

VALENTA, Josef. Škola vysokých studií pedagogických v Praze. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově [online]. Ročník XXXII. 1982, č. 4. Pedagogika, 4. 1982, s. 435-452. [08.02.2020]. ISSN 2336-2189. Dostupné z: https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=5177&edmc=5177.

VÁŇA, Josef a kol. Dějiny pedagogiky. Praha: SPN, 1963.

VÁŇOVÁ, Růžena, 2007. Vzdělávání učitelů v českých zemích. In: Alena VALIŠOVÁ a Hana KASÍKOVÁ Pedagogika pro učitele. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1734-0.

VÁŇOVÁ, Růžena, 2011. Vzdělávání učitelů v českých zemích. In: Alena VALIŠOVÁ a Hana KASÍKOVÁ Pedagogika pro učitele. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁŇOVÁ, Růžena, Karel RÝDL, Josef VALENTA a Josef CACH. Výchova a vzdělání v českých dějinách. (obecné školství, 1848-1939), (střední školství a učitelské vzdělání, 1914-1939). Díl 4., sv. 1. Praha: Karolinum, 1992. ISBN 80-7066-607-2.

VESELÁ, Zdenka. Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0458-4.

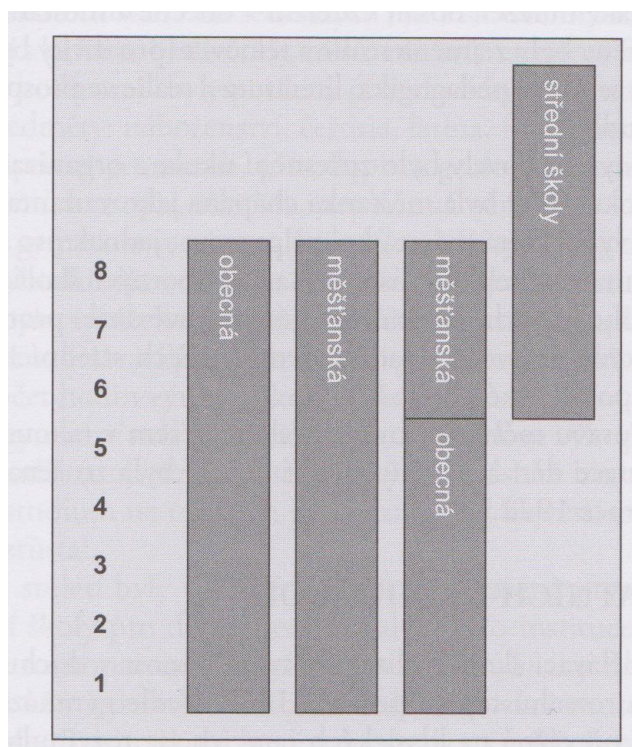
VORLÍČEK, Chrudoš. K vývoji vysokoškolského vzdělání učitelů v Československu. Pedagogika. Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově [online]. Ročník XLII. 1992, č. 3. Pedagogika, 3. 1992, s. 345-352. [15.12.2019]. ISSN 2336-2189. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=3654&edmc=3654.

12 Přílohy

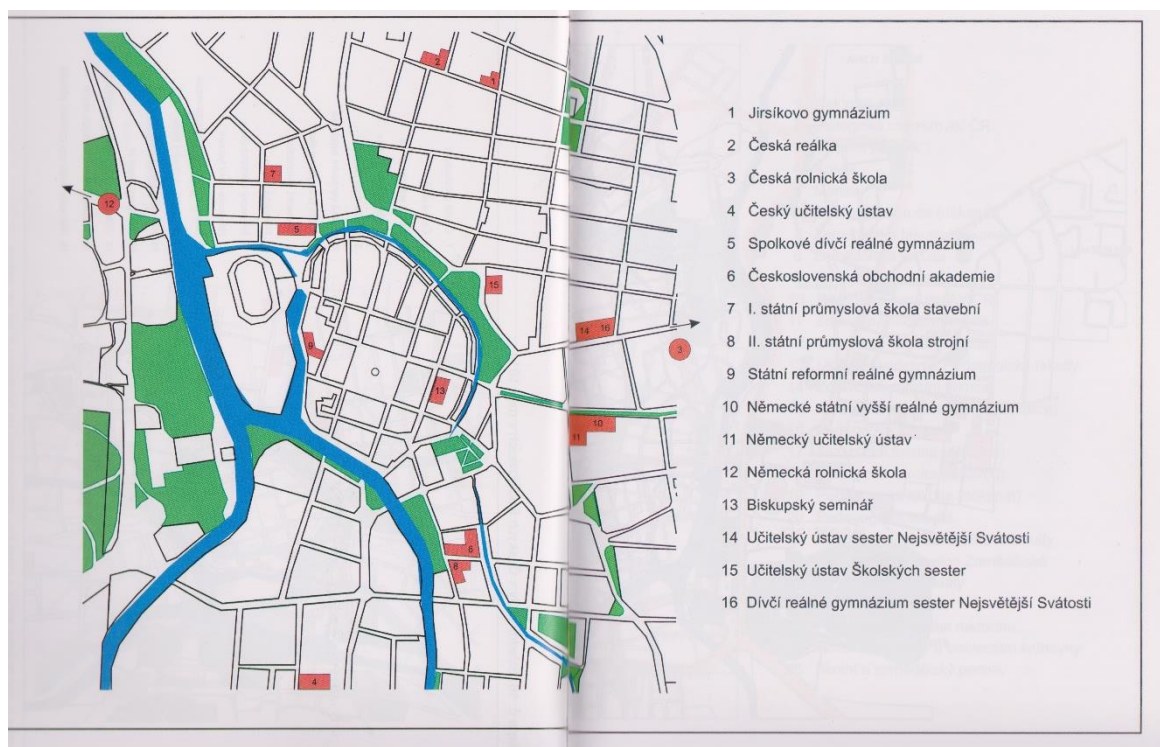
Seznam příloh

- Příloha č. 1 – Školský systém v Rakousku-Uhersku po roce 1869 (Váňová, 2011, s. 75)
- Příloha č. 2 – Mapa středních škol v Českých Budějovicích 1938 (Novotný, 2006)
- Příloha č. 3 – Ukázka z kroniky německého ústavu (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 5)
- Příloha č. 4 – Ukázka z kroniky českého ústavu, 28. 10. 1918 (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, kniha 1, Kronika českého učitelského ústavu 1905–1922, s. 162)
- Příloha č. 5 – Ukázka z kroniky německého ústavu, 28. 10. 1918 (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, kniha 3, Školní kronika 1868–1923, s. 354)
- Příloha č. 6 – Ukázka z kroniky ženského učitelského ústavu, 28. 10. 1918 (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)
- Příloha č. 7 – Počet zapsaných studentů a studentek na českém učitelském ústavu (SOkA České Budějovice, fond Státní koedukační učitelský ústav České Budějovice, sign. 130, inv. č. 16–41, knihy 16–41, Katalogy I. – IV. ročník, 1918–1948)
- Příloha č. 8 – Počet zapsaných studentů a studentek na německém učitelském ústavu (SOkA České Budějovice, fond Státní učitelský ústav německý České Budějovice, sign. B 132, inv. č. 243–313, knihy 243–313, Výkazy docházky a prospěchu I.–IV. ročník, 1918–1945)
- Příloha č. 9 – Počet zapsaných studentek na ženském učitelském ústavu Kongregace sester Nejsvětější Svátosti (Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, Kronika učitelského ústavu 1903–1939)

Příloha č. 1

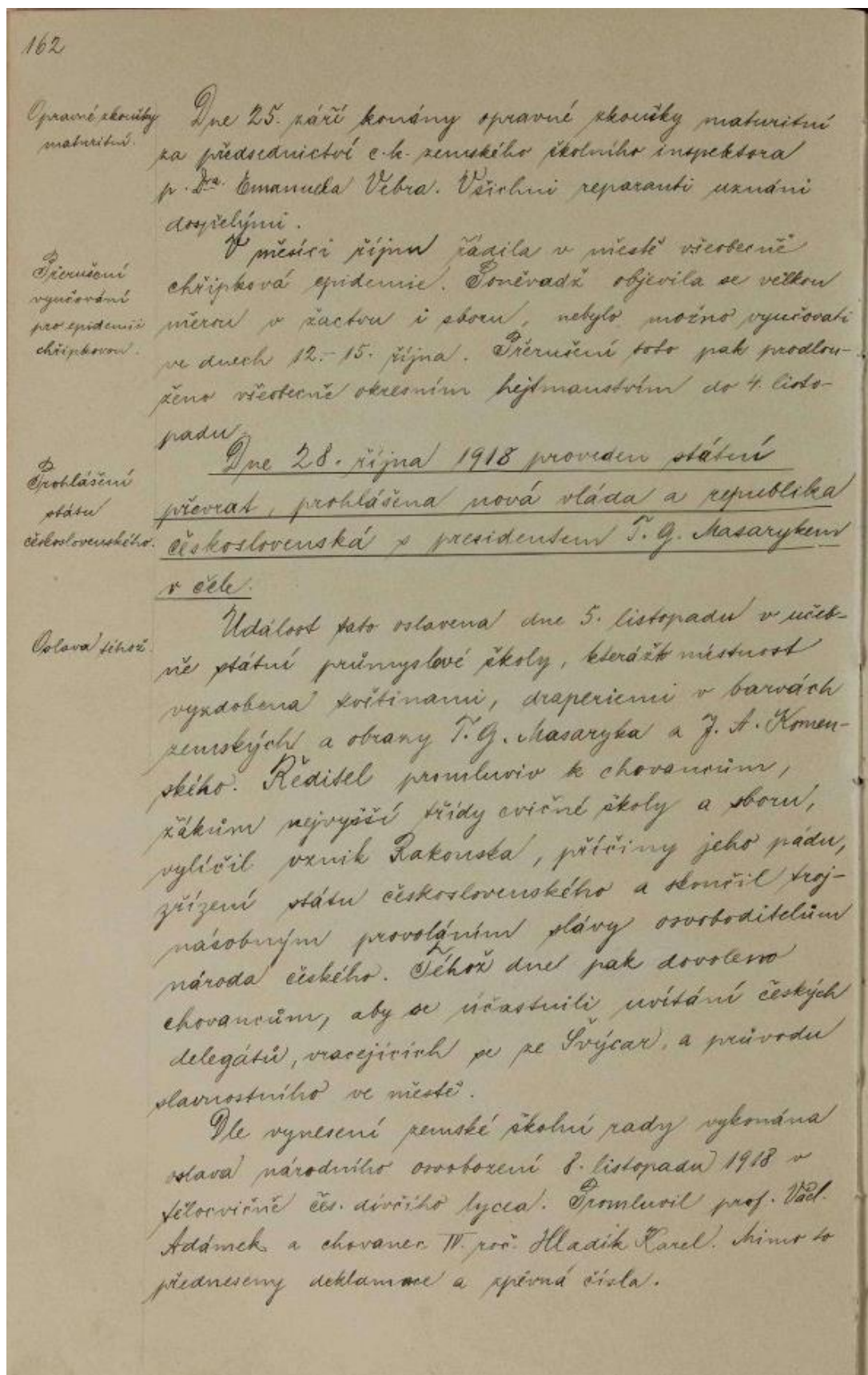

Příloha č. 2

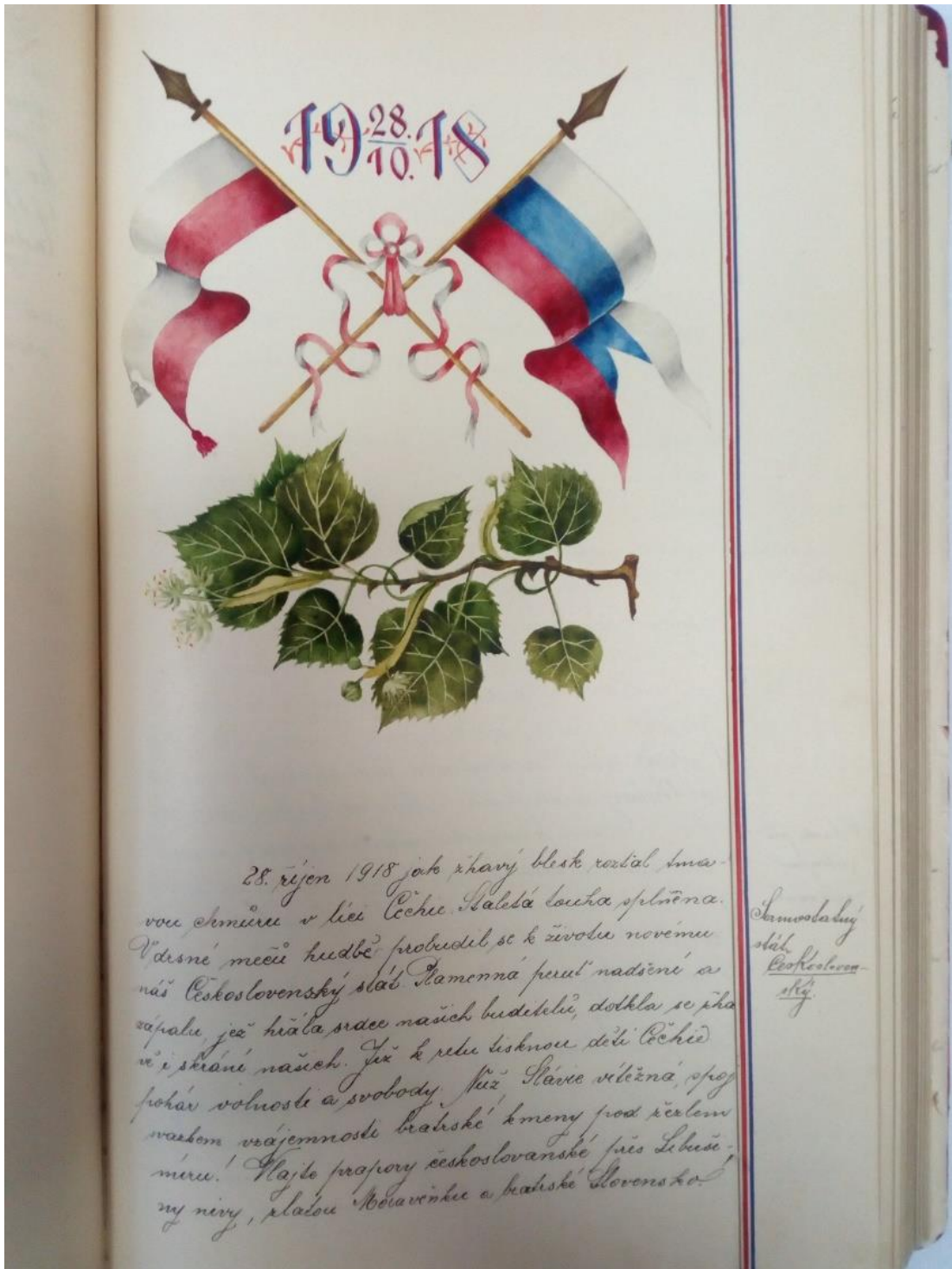

Příloha č. 6

Příloha č. 7

POČET ZAPSANÝCH STUDENTŮ A STUDENTEK ČESKOSLOVENSKÝ STÁTNÍ KOEDUKAČNÍ ÚSTAV UČITELSKÝ V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH					
	I.	II.	III.	IV.	celkem
1918/1919	40	41	44	48	173
1919/1920	40	44	49	53	186
1920/1921	49	46	41	42	178
1921/1922	M 40/ Ž 40	51	43	38	212
1922/1923	M 40/ Ž 42	M 39/ Ž 41	46	44	252
1923/1924	M 40/ Ž 40	M 37/ Ž 40	M 40/ Ž 37	45	279
1924/1925	M 38/ Ž 30	M 40/ Ž 38	M 36/ Ž 38	M 40/ Ž 35	295
1925/1926	40	M 38/ Ž 30	M 42/ Ž 40	M 34/ Ž 38	262
1926/1927	40	40	M 38/ Ž 30	M 38/ Ž 42	228
1927/1928	40	42	39	M 36/ Ž 32	189
1928/1929	30	41	43	38	152
1929/1930	40	33	42	44	159
1930/1931	41	40	35	40	156
1931/1932	42	40	38	40	160
1932/1933	45	44	39	19	147
1933/1934	40	45	44	45	174
1934/1935	40	41	43	46	170
1935/1936	40	42	39	44	165
1936/1937	42	39	44	41	166
1937/1938	44	42	42	45	173
1938/1939	42	50	43	43	178
1939/1940	-	39	48	43	130
1940/1941	-	-	39	79	118
1941/1942	-	-	-	46	46
1942/1943	-	-	-	-	0
1943/1944	-	-	-	-	0
1944/1945	-	-	-	-	0
1945/1946	31 (V. RG)	35	20	17	103
1946/1947	45 (V. RG)	30 (VI. RG)	31	21	127
1947/1948	-	42 (VI. RG)	27 (VII. RG)	30	99
Celkem					4502

Příloha č. 8

POČET ZAPSANÝCH STUDENTŮ A STUDENTEK NĚMECKÝ STÁTNÍ KOEDUKOVANÝ UČITELSKÝ ÚSTAV V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH					
	I.	II.	III.	IV.	celkem
1918/1919	23	26	30	26	105
1919/1920	35	17	21	39	112
1920/1921	30	51	21	43	145
1921/1922	38	26	47	31	142
1922/1923	25	28	24	50	127
1923/1924	27	25	27	25	104
1924/1925	30	23	25	31	109
1925/1926	28	22	26	30	106
1926/1927	25	30	19	34	108
1927/1928	25	24	26	20	95
1928/1929	30	23	23	26	102
1929/1930	40	26	22	29	117
1930/1931	40	39	27	40	146
1931/1932	40	38	36	40	154
1932/1933	40	36	39	39	154
1933/1934	40	41	32	42	155
1934/1935	40	37	39	47	163
1935/1936	40	38	37	41	156
1936/1937	41	39	39	38	157
1937/1938	43	39	38	42	162
1938/1939	-	-	-	-	0
1939/1940	40	20	17	15	92
1940/1941	64	40	25	19	148
1941/1942	32	55	41	27	155
1942/1943	54	34	51	29	168
1943/1944	58	58	62	50	228
1944/1945	31	28	26	24	109
Celkem					3519

Příloha č. 9

POČET ZAPSANÝCH STUDENTEK ŽENSKÝ UČITELSKÝ ÚSTAV KONGREGACE SESTER NEJSVĚTĚJŠÍ SVÁTOSTI					
	I.	II.	III.	IV.	celkem
1918/1919	-	49	-	49	98
1919/1920	35	-	35	-	70
1920/1921	-	39	-	39	78
1921/1922	40	-	40	-	80
1922/1923	-	40	-	39	79
1923/1924	40	-	40	-	80
1924/1925	-	39	-	40	79
1925/1926	22	-	38	-	60
1926/1927	-	22	-	38	60
1927/1928	22	-	23	-	45
1928/1929	-	20	-	24	44
1929/1930	40	-	19	-	59
1930/1931	-	40	-	23	63
1931/1932	40	-	41	-	81
1932/1933	-	39	-	41	80
1933/1934	40	-	40	-	80
1934/1935	-	41	-	41	82
1935/1936	40	-	40	-	80
1936/1937	-	42	-	41	83
1937/1938	40	-	44	-	84
1938/1939	-	45	-	45	90
Celkem					1555